

VIGILIA

SZERKESZTI
SÍK SÁNDOR

TAKÁCS JÓZSEF
RÓNAY GYÖRGY
STETKA ÉVA
HENRI CAFFAREL
ÖLBÉY IRÉN
IGNÁCZ RÓZSA
FEKETE ISTVÁN
CSANÁD BÉLA
MIHELICS VID

írássai

1954 SZEPTEMBER

Ára: 5 forint

VIGILIA

XIX. ÉVF.

9. SZÁM.

TARTALOM

	Oldal
<i>Takács József: Fájdalmas Szűzanyánk</i>	449
<i>Rónay György: Faludi Ferenc</i>	451
<i>Stetka Eva: Mulandóság, Hogy megtaláld (Versek)</i>	461
<i>Henri Caffarel: A nő válságos évei</i>	462
<i>Ölbey Irén: Táj eső után (Vers)</i>	467
<i>Ignác Rózsa: Kolinda, mese, varázsének</i>	468
<i>Fekete István: Csutak (Elbeszélés)</i>	473
<i>Csanád Béla: A Balatonnál (Vers)</i>	477
<i>Mihelics Vid: Eszmék és tények</i>	478
A kis út	486

N A P L Ó

A megtalált Jézus (488); Móra Ferenc (490); Szent István király és hitvalló (493); Egy szent pápa emlékezete (494); Két statisztika (497); A gyakori szent áldozásról (498); A 150 éves George Sand (500); Földrengés Görögországban (502); Új múzeum Milánóban (503) 488

felelős szerkesztő és kiadó:

Sík Sándor

Főmunkatársak: *Mihelics Vid* és *Rónay György*

Kiadja a Vigilia munkaközösség. Kéziratokat Budapest 4. postafiók 152 címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal Budapest, V., Kossuth Lajos-u. 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekkszámja száma: 37.343.

Megjelenik minden hónap elején.

Ara: 5 forint.

A lapengedély száma: 7163/1947. T. M.

FÁJDALMAS SZÜZANYÁNK

A középkori jámborság szoktatott rá végkép, hogy Krisztus kinszenvedését Edesanyja fájdalomtól soha el ne válasszuk. Szeptemberben is egymást követi a Kereszt és a Hétfájdalom ünnepe. Csak októbernek a közelsége miatt nem is igen tudjuk ma már, hogy valamikor szeptember volt a Mária-hónap, a Fájdalmas Anyáé.

XII. Pius a „Mystici Corporis” végén kétszer is megemlékezik Mária szenvedéseiről: a kereszthalattokról mondja, hogy azok révén lett, aki már a Fej édesanyja volt, szenvedésének és dicsőségének ezen az új címén a Fej minden egyes tagjának az anyja. Későbbi szenvedéseit így említi: mérhetetlen fájdalomait erős és bizakodó lélekkel viselte és így önmagában Krisztus minden más hívénél tökéletesebben teljessé tette, ami hiányzott Krisztus szenvedéséből, az Egyházért...

A szenvedés vele jár ugyan az emberi természettel, de hitünk szerint Isten első gondolatában mégis fájdalomtól mentesnek akarta az emberi életet. A megváltás tervében azonban nélkülözhetetlen szerepet szánt épen a szenvedésnek. A két elgondolás közötti nagy különbséget a bűn magyarázza. Így a szenvedés a bűn következménye: valamennyien a bűnnel együtt örököljük az első Ádámtól. A megváltás törvényénél fogva azonban az üdvösségnek is eszköze: ezért kell mindenkinek legalább a valóságot megjelenítő jelképben, a keresztségben (R 6, 3-6) vagy saját öntudatos szenvedésében is az új Ádám szenvedéseibe bekapcsolódnia.

Mária a bűnt sem nem örökölte, sem el nem követte. Ezért

tehát nem kellett szenvednie. De ő is megváltott, sőt új Eva volt az új Ádám mellett: a hozzátartozás miatt nem lehetett idegen vagy teljesen mentes a szenvedéstől, hiszen akkor nem lehetett volna mindenben tökéletesen egy az ő Fiaival, aki a fájdalmak férfia lett. Ezért kapta Tőle ajándéku a szenvedést is, hogy Hozzá hasonlóan mindenkiért ajándéku adhassa. Ez Mária szenvedésének a magyarázata és az Ő nagy dicsősége: büntelenül Krisztushoz hasonlóan szenvedett és Attala az élők anyja lett.

Test szerint Mária az emberiség Fejének az édesanyja, lélek szerint éppen fájdalmaiban lett a Fej minden egyes tagjának az anyja. Persze Mária sohasem akarta csak magának fiául az Igét, hiszen tudta és vállalta Isten tervét, hogy Fia lesz a Fej és alatta újra egységbe foglalódik az emberiség, sőt a mindenség. (E 1, 10.) Ezen a címen a Fej édesanyja anyja mindenkinek, akit a Fej éltet. Mégis helyesebb úgy mondanunk, hogy Mária a kereszt alatt lett a Fej összes tagjainak az édesanyja, hiszen Krisztust sem pusztán születése, hanem szenvedése révén mondjuk a mindenség Fejének, jöllehet már születésénél fogva az volt. A megváltást nem Názáret vagy Betlehem, hanem a Golgota hozta.

Második állításában a Szentatya megint olyat mond felfokozott értelemben Máriáról, amit minden krisztusi emberről lehet és kell mondanunk, ha már nehezebben is értjük: teljessé tette önmagában, ami még hátra volt Krisztus szenvedéséből. Szent Pál ezt az állítást magára vonatkoztatva mint magától ér-

tetődő igazságot csak éppen megemlíti, de nem magyarázza. (C 1, 24.) Krisztus ugyanis értünk, sőt a mi nevünkben szenvedett. Ő azonban mindenét megosztja azokkal, akiket az Atya öröktől fogva arra választott ki, hogy Fiának a képére formálódjanak, sőt hogy formálódjék bennük Krisztus. (R 8, 29; G 4, 19.) Így az üdvösséget hozó keresztet is: Jézus igazán a kereszten Megváltó, a megváltott pedig a Megváltó halálának az alakját veszi fel. (Ph 3, 10.) Ezt is jelképezi és meg is adja a keresztség (R 6, 3-6), felismert és megszeretett valósággá pedig a keresztény élet teszi, hiszen az el sem gondolható kereszt nélkül.

Ily módon a szenvedés, ami ugyan számunkra a bűn következménye, Krisztus által az üdvösség eszköze, de csak azok számára, akik Krisztusban szenvednek vagy a szenvedésben Krisztusra találnak. Ezért egyedül Krisztus a szenvedés egyetlen kielégítő megoldása. A nem krisztusi ember retteg a szenvedéstől, lázad ellene; a krisztusi szenved, de nem gyötrődik értelmetlenül és reménytelenül, hanem Krisztust tudva és szeretve szenvedésébe mélyebben belegondol, még vigasztalást és örömet is talál benne. mint Pál (C 1, 24), vagy ahogy Péter is mondja. (1 P 4, 13.) Krisztus ugyanis nem a kereszttől, hanem a kereszttel váltott meg minket és ígérete szerint keresztjén, tehát a keresztiére von magához mindeneket. (J 12, 32.) Így a krisztusi ember szenvedése nem elmúlás, nem elhagyatottság, hanem az Elethez, a Fejhez való éltető kapcsolódás. Így tulajdonképpen a Fej szenved tovább egyes tagjaiban és így lesz a szenvedés, amely a Kereszt óta teljes a Fejben, az idők folyamán minden egyes tagban teljes és így épül fel Krisztus

titokzatos teste. (E 4, 12.) És majd akkor jön el a megváltás teljessége, amikor a szenvedés az utolsó tagban is beteljesedett.

Dehát mit szenvedett még Mária a Golgota után? Hát nem a holtan ölelt Üdvözítő volt utolsó fájdalma? Nem! Vagy talán öröm volt, hogy részeknek mondták azokat, akiket a Lélek vele együtt eltöltött? (A 2, 13); vagy hogy az apostolok végigverve tértek haza a tilalommal, hogy ne merjenek többé Jézus nevében beszélni? (A 5, 40); vagy amikor a béke és szeretet közösségét először bontotta meg az elégedetlenkedés és az összekülönbözés? (A 6, 1); vagy hogy a zsidókereszténység oly féltékenyen nézte és oly sokáig akadályozta, hogy az üdvösség minden népe legyen? István vértanúsága, Jakab halála, Péter börtöne, népének a megátalkodása éppen Megváltójával, saját reménységének és üdvösségének a beteljesítőjével szemben, a nagy eredmények mellett mutatkozó sok eredménytelenség, az üldözések...

Mária azonban mindezeket erős és bizó lélekkel viselte, hiszen Krisztusban élt és szenvedett. Ugyanazzal a lelkiülettel és szándékkal, amellyel az Úr: minden az emberekért, akiket Fia nem szégyelt testvéreinek nevezni. (Hb 2, 12.) Máriából aztán igazán nem hiányzott semmi sem abból, amivel önmagában teljessé kellett tennie Krisztusnak, a Fejnek a szenvedéseit, és pedig az Egyházért...

Ezek után érthető, hogy a Keresztre tekintve mindig észrevesszük a Kereszt fényében Azt, akire a Kereszt legnagyobb része jutott, amikor alatta állott, és akin a Kereszt ereje és dicsősége legteljesebb és legeredményesebb lett.

T a k á c s J ó z s e f

FALUDI FERENC

Négy évtizede, hogy a törököt kiverték Budáról. A város föl-ocsúdott, élni, gyarapodni kezdett. A vízivárosiak plébániatemplomot akartak építeni; megvettek egy hajóskocsát a Felsővársátr sarkán, átalakították kápolnának s emeletlen lelkesül lakást rendeztek be. De a hívek száma annyira megszorodott, hogy a két pap hovatovább nem győzte a munkát. A várbeli rektor — mert ő döntött ezekben a kérdésekben — egy harmadikat nevezett ki melléjük, fiatal káplánt, aki már ekkor Bécset és Grácot megjárta s most elsősorban a városrész magyar híveivel foglalkozott. Nem lehettek valami sokan, hiszen húsz évvel korábban — egy adóösszeírásból tudjuk — a Vízivárosban és a vele szomszédos Halászárosban, a mai Lánchíd környékén aligha voltak többen százhusznál. De a fiatal pap prédikációit bizonyára sokan hallgatták még várbeliek, országu tiak, horvátvárosiak is, mert igen szépen beszélt; a tömeg olykor kiszorult a kis szükségkápolnából, úgy hogy a szónok a sarkon álló Immaculata-szobor talapzatáról, szabad ég alatt beszélt a néphez. Eppen harmincadik évét töltötte be ekkor, 1735-ben. Faludi Ferencnek hívták.

Mindössze egy évet töltött Budán. Innét Besztercebányára került, a jezsuiták szokásos második próbaidejére; Besztercebányáról Bécsbe a Pazmaneumba spirituálisnak és erkölcs-tanárnak; Bécsből ugyancsak tanárnak Grácba, majd Grácból Linzbe, ahol matematikát tanított; végül az évről-évre való helyezgetés után öt esztendőre magyar gyóntatónak Rómába.

Életének alighanem legjelentősebb korszaka volt ez. „Az olasz ég — írta róla Toldy Ferenc — kicsalta kitűnő lírai képességét alvó csiráiból... Az éjjeli szerenáták emlékeztették azon hol méla, hol dévaj dalokra, miket egykor, ifjúsága éveiben, a Rába és Gyöngyös partjain s holdvilágos éjeken a Duna szürke hajóiról hallott. S e néphangok emlékezetének melegítő, az olasz áriák és francia chansonok izléstisztító befolyása alatt irogatta olykor-olykor a szeszély, jókedy s derült életbölcészet által meghiggasztott léleknyugalom dalait”...

Valóban hallgatta ifjúsága holdas éjszakáin a rábaparti legények és dunai hajósok énekét? A községi kisdiák és soproni jezsuita növendék bizonyára inkább egészséges mély álmát aludta a fárasztó tanulásban telt nap után; a pozsonyi, bécsi, gráci, pécsi, majd újra bécsi tanuló s utóbb magiszter és tanár sem sok időt áldozhatott a „néphangok” tanulmányozására; és a Szent Péter templom magyar gyóntatójáról sem nagyon valószínű, hogy az éveket az édes „szerenáták” hallgatásával töltötte. Sőt tudjuk: egészen mással töltötte, buzgalommal fordítgatván olaszból az angol Dorell morális munkáit. Ezek közül kettő, az „Istenes jóságra és szerencsés boldog életre oktattatott nemes ember” és „Nemes asszony” három évvel hazatérte után, 1748-ban jelent meg Nagyszombatban; a harmadik, a „Nemes ifjú” 1771-ben követte őket. Ami hivatalait illeti, 1746-tól 1773-ig, a jezsuiták fölőrlatásáig volt szentírás-tanár a nagyszombati egyetemen, aligazgató a bécsi Te-

réziánumban, nyomdaigazgató Nagyszombatban, rektor Kőszegen, könyvtáros Pozsonyban, aligazgató Pécsen, sőt egy évig cenzor is. A rend eltörlése után Rohoncra vonult vissza és fölügyelője lett annak a szegényháznak, melyet egy nyugalmazott kapitány alapított 1752-ben tíz szegény öregember részére. Itt halt meg 1779 december 18-án, esti öt óra tájban, életének hetvenhatodik évében, aki — mint Révai Miklós írta róla „Költeményes maradványai” előszavában 1786-ban — „a lantos költők közül, kiket látott még eddig hazánk, a legnagyobb és a legkedvesebb” volt. Szegényen hagyta itt a világot: hagyatéka arany, ezüst és rézpénzben 210 forint 46 krajcárt tett ki, ruhái és házi eszközei elárverezéséből 59 forint 21 krajcár folyt be; könyv 21 darab maradt utána, továbbá 48 példány az 1773-ban megjelent „Szent ember”-ből és az 1778-ban kiadott „Bölcs ember”-ből együtt.

Ezek az említettek kivül még egy munkája jelent meg életében, az Európa-szerte divatos és nálunk is ismert spanyol Gracián művének fordítása, a „Bölcs és figyelmes udvari ember”, három részben illetve „században”, 1750-ben Nagyszombatban és 1770-ben és 71-ben Pozsonyban. Novelláit, a szintén spanyol eredetű, de németből fordított s két — nyilván francia — történettel megtöltött „Téli éjszakák”-at már halála után, 1787-ben adta ki Révai, megjegyezve róla, hogy „gyönyörű munka” és oly kellemes magyarságú, ahogyan „csak Faludi tud szólni”. Kéziratban maradtak versei is — ezeket először szintén Révai adta közre 1786-ban — de mint Batsányi tanúskodik róla, még mielőtt napvilágot láttak volna Győrött a „Magyar költeményes gyűjtemény”-ben, többnyire „már az egész hazában elterjedtek”.

Legtöbbször a nyelve, példás magyarsága miatt becsülték. Batsányi a Bessenyei előtti irodalomban csak őt és Haller Lászlót említi a tizennyolcadik századból, mint akiknek „kiadott munkáik még mai nap is — 1788-ban — példái lehetnek nyelvünk hasonlíthatatlan szépségének”. Révai szerint

„amiért a magyaroknál leginkább megérdemli az örök dicső emlékezetet, a haza nyelvnek gyarapodására szagató igyekezete az: melynek is oly helyes, oly nyomos jeleit hagyta és közrebocsátotta már életében is, hogy ékesen szóló tolla miatt ötet egyező akarattal köz néven magyar Cicerónak hívják vala...”

Altalában mindenütt különös öbenne, még a fordításokban is, ami annyival is méltóbb mind csodálkozásra, mind pedig dicséretre, hogy igazán magyarul szól. Nem árul el írásmódja semmi idegen szóejtést, semmi idegen köz mondat. Mind azon anyja tejjével szopta beszédet mond: természetet, kellett, tulajdon magyart”.

Valóban tudatosan művelte a nyelvet; együtt és egyszerre szolgálta a keresztény erkölcsöt, az irodalmat és a hazai nyelvet. „Amit írtam — vallja a *Nemes ember* előszavában — azért írtam, hogy messze bujdosásimban ki ne kopnék élő nyelvünkéből, példát adnék sok heverő pennának, olvasásra valót nyujtanék a hiálkodónak, jóra emlékeztetném a világ gondjaiban elmerült elméket”. Tudjuk: igyekezett szert tenni mind tökéletesebb magyarságra s korát megelőzve fordult táplálékért a népnyelv forrásához. Gyűjtötte a szólásokat, közmondásokat, fordulatoakat, „szépen összeillő vezeték szókat”; Révai jegyezte föl róla:

„Azok a tanúk benne, kik őtet közelebből ismerték, hogy ő el szokott volt a köznép és cseléd közé járogatni, csak ávégett, hogy őket szabadabb beszédre felbátorítván igazabban kitanulhassa a tulajdonabb magyar szóejtésekkel. Amiket észrevett, azután fel is szokta nagy gonddal írogatni. Egy különös jegyzőkönyve volt, tele mind ilyen összegyűjtött kincssel.”

Inyencként élvezte a nyelv lejtését, ritmusát, különleges ízeit és hangzatait. Tolla alatt sokszor táncba szökken a próza, ütemre lépked, alliterációkat csendít; ha valahol játékra, ötletek fölvilantására, hangfestésre, mozgások, mozdulatok érzékeltetésére nyílik alkalom, sosem mulasztja el. Érdemes egybevetni egyik-másik fordítását az eredetivel: mindenütt ő van fölényben, németet, olaszt egyforma nagylelkűséggel ajándékoz meg kifogyhatatlan leleményessége bőségszarujából. Az olasz szerint „*la vanita, i balli e gli ornamenti occupano i loro pensieri*”, Faludinál a városi fehérnépnek „muzsika, tancika, vígság, hívság, cifraság, boldonság” minden gondja. A földi világban — mondja másutt — „minden nyugalom aggodalom, minden öröm ürm, minden gyönyörűség keserűség”. Az ártatlan ifjúságot a városokban a tanult vénasszonyok „késztik, vezetik, vesztik”. Az ifjúnak mielőbb hivatalt kell adni, „abban futtassa elméjét, törje fejét, töltse idejét”. Ha a volt gazdag börtönbe kerül, a fogságban mint-egvön tükör tárul elébe, melyben egymás mellett látszik „mind az előbbi lakozás, mind a mostani lakolás; az előbbi vígság, az utóbbi inség; az előbbi bőség és mostani szükség; az előbbi uraság és mostani nyomorúság”. Vagy — hogy olyan pár sorát idézzük, ahol szinte rajtakapni a játékos nyelvi képzelet kirgását, teremő szikrázását: — „Tennen tudod: színbárony bérl hintódat, kívül ezüst borítja, magad vontaranyban düledzel benne, hat ló táncol előttd, mindenikének bokrétás a feje, rojtos a szügye, bogláros a háma, szikrát ver az acélos patkó lábok alatt”... Szinte megmámorosodik alliterációitól, a magyar nyelv „hasonlíthatatlan szépségétől”; látni, hogyan izlelgeti, élvezi egy-egy, olyan szavunkat, melynek hangzása kiválóan megfelel jelentéstartalmának, s hogyan serkenti azután egy-egy ilyen szó a hangutánzások, egybecsendítések, aszonáncok és numerózítás valóságos tűzijátékára. Mint az imént idézett részletben is. A „hat ló táncol előttd” szinte a szemünk láttára hívja elő ezt a hármas tagolású részt: „bokrétás a feje, rojtos a szügye, bogláros a háma”, mely lejtésével mintha a hintó elébe fogott három pár ló mozgását érzékeltetné, de ugyanakkor az első és harmadik tag kezdő alliterációjával és szaporább ütemével a szerszámok bokrétás-bogláros csillogását és érces csörgését is festené. Hangzatosság és erős szemléletesség jellemzi Faludi prózáját; sosem elvont, mindig látja, amit ír; ahol eredetije fogalmi világban mozog is, ő a fordításban többnyire konkrét. Csupa jókedv ez a stílus, és a legtöbbször szárnyakat ad a lassúbb mozgású olasznak vagy a nehezkesebb németnek. Aki írja, örömmel írja. Érezni, hogy élvezi a munkát: nem robotol vele, hanem gyönyörködik benne. A tékozló vagyona — mondja egy helyütt az olasz — „*in pochi anni si ridusse al nulla*”; Faludi így adja vissza: „Hercegi módon kezdett mérteni az erszényből, amíg őt esztendő mulva csak a nagy semmi felelt a fenekéről”. Ami az eredetiben sablonos és elvont, az Faludinál megtelik moz-

gással, étellel, drámaisággal. S az ilyenféle példákat tetszés szerint szaporíthatnánk akár a Dorell-fordításokból, akár a lompos, vánszorgó német forrásához képest szinte táncosan szökellő „Téli éjtszakák”-ból.

Ez a nyelvnek és ritmusának, hangzásának szépségét, lüktetését, táncát, dallamát, egyszóval valóban élő életét élvező öröm jellemzi — és tette nyilván oly kedvelté a tizennyolcadik század harmadik harmadában — verseit is. Tudjuk, nem volt, és főként a szó romantikus és modern értelmében nem volt eredeti költő. Témái többnyire közkeletűek a korában, és külföldi mintákhoz is fűzik szálak: németekhez, elsősorban az úgynevezett „gáláns” költészethez, és olaszokhoz, kiváltképpen a divatos Metastasiohoz, akinek fülébe csengő dallamai példát mutattak neki a nyelv minél lebegőbb zeneiségére. De ha rezonált is, arra rezonált, ami megfelelt kedélyének, gondolkodásának, belső világának. S ha művei — talán az egy „Szent ember” kivételével — fordítások is: nem vaktában fordította, ami éppen a kezébe került, hanem válogatva azt, amivel egyetértett, amit a magáénak érzett. E munkáiból épp úgy mint verseiből, egységes világszemlélet bontakozik ki: a keresztény humanizmus világnézete.

Faludi egyáltalán nem rigorista. Minden távolabb áll tőle, mint a világ eleve való megvetése. A világban élő keresztényhez szól, és sosem volt eszménye az a remete, akit egyik szép verse szólaltat meg:

A kemény kősziklák kietlen kebelében,
Járatlan barlangok elrejtett mély öleiben,
A vadon erdők közt találtam kedvemet
Es lelkem-kihültig itt töltöm életemet.

Eppen ellenkezőleg: egész munkássága a világban forgó „nemes ember”, „nemes asszony”, „nemes úrfi” útját igyekszik az erények és üdvösség felé igazítani, nem félrevonulva, hanem igenis bent a világ kötelességei, foglalatosságai és örömei közepett. Meggyőződését, hogy világ és üdvösség korántsem egymást kizáró ellentétek, hanem nagyon is jól megférhetnek egymással, szinte programmszerűen jelenti ki eszményi bölcs emberének, Eusebiusnak, „az istenfélő s mind a két szerencsében forgott úri személynek” tanítványa, a „jóra igyekvő, iskolákon általment” Neander.

„Elhetjük a világot — mondja — részünk lehet az emberi társaságban, mégis megfelelhetünk hivatalunknak és hitünkbeli kötelességünknek. Ugyanis nem azért adott Isten embernek nyelvet, hogy némán tartsa, sem eszt; hogy vadon pusztán roszdásodjon, szolgálhatunk neki mind ezzel, mind azzal jól és rosszul. Nem gondolnám azért szükségesnek lenni, hogy Aegyptus felé eregessük a vitorlát és remete-barlangokat keressünk magunknak, sem hogy fatalpon járjunk valamely kalastromban, vagyis pappá szenteltesünk Rómában. Jóllehet ugyan, hogy ezek az istenfélő atyák bátorosan menedgelnek az ég felé, de más utakon is odaférhetünk. Még eddig nem érkezett kedvem a nőtelen életre, minthogy ezek Angliában se örökséghez nem nyúlhatnak törvényesképen, se részek nem lehet azokban a privilégiumokban, amelyek máskülönbben az egyházi rendet illetik; úgy hogy fel s alá forgatván őket egy darabig a szerencse, utoljára ugyan csak

vasat pendítenek holtig, vagy idején korán az akasztófán száradnak. En peniglen nem akarom más eleibe vetni ősi maradékaimat, se nem kívánczok a hóhér pallosa által jutni menyországba. Kedvelem az emberi társaságot és nyájaskodást” ...

Ez az Eusebius, Faludi férfi-ideálja maga is világban jártas, hivatalokat viselő „udvari ember” volt. Most, idős korában, félrevonulva a forgatagból, így jellemzi önmagát:

„Hogy éltem, nem szégyenlem; hogy meghalok, nem bánom; se nem utálok, se nem kedvelem felettébb ezt az árnyékvilágot; készen s vigadozva várom csendes kimúlásomat. Kiljebb állottam a világnak zavaros gondjaiból, magános böcsületes életre adván magamat ... Volt részem mind a jó, mind a gonosz szerencsében; se abba a boldogságot, se ebbe a nyomorúságot nem helyeztettem. Nem úgy laktam a világot, mint a theátrumok némai, kik meg sem moccannak, csak helyt foglalnak bé. Uram gráciájából alkalmas tiszteket viseltem ... Tudtam böcsülettel félreállni ... Kedvemre elmélkedtem e múlandó világnak állapotjáról, az emberi gyarlóságnak sokféle hivságról” ...

De még ez az elvont, sokat tapasztalt, a világi élet hivságaival leszámolt, emberi életet, velejéig ismerő bölcsem emberkerülő; ellenkezőleg, magasra becsüli a jó modor, nyájasság, szíves humanitás erényét s maga is gyakorolja azt; korántsem remete, sőt ellenkezőleg, azokban a sorokban, melyekben a „Nemes ifjú”-ban Faludi — illetve Dorell — élénk állítja őt, mintha némi kis élét volna a „maguk árnyékával bujdosók”, vezeklők és aszkéták életfölgóása ellen.

„Jóllehet Eusebius az ő magános csendes lakását nyugodalmas boldog életnek tartotta, mindazonáltal kisebb szándékja sem vezérlette arra, hogy lemondjon az egész élő mozgó világról, az emberséges közelebbvaló társaságról. Nem viselte kedve, hogy jóakaróit holtig ne lássa, bezárt kapuval fogadja az érkező vendégeket. A jámborság, a rendhez szabott élet nem bujdosik sűrű ködbe, hogy szem ne érje; nem bujdosik csak maga árnyékával ... Való, hogy azt sem szereti, mikor minduntalan háborgatja a mindentéle reáforró vendég, mert nem örömet kötelezi magát a ceremóniák nyűgébe, kerüli mindenekelőtt a hízkelkedőket. Azonban ha mit a kötelesség, udvariaság, illendőség, emberség megkíván: annak se ellensége, se elmulatója nem volt”.

Természetes, hogy ez a humanista igen fontosnak tartja a társasági életet kellemessé tevő tulajdonságok kiművelését. A világban forgó ember legyen tanult, „tudjon akármely társaságban afféle dolgokkal kedveskedni, hogy beszédjén megnyugodjon a társ és utóbbi hallgatásra íz maradjon benne”, ne legyen unalmas, ne szaporítsa a szót, „beszédje béves legyen, éles, édes, de csendes nyájassággal, magatartása udvari erkölccsel”; tudjon szórakoztatni, de ne legyen léha; megjelenésében legyen gondos és ápoltság, de sosem piperkőc, mert nem a ruha teszi az embert; s tudjon „böcsületesen ember eleibe menni, tőle emberséges illendőséggel elbúcsúzni”, sőt nem árt, ha tud táncolni is, mert „a világ Delilái” megkívánják ezt, és mert „gyönyörűség látni, mikor egy

szépen termett úrfi vagy magán, vagy párosan helyesen szedi s rakja teljes inait, kellő tetsző móddal viseli jól övedzett karcsú derekát, kezeit, egész testét ezer mesterséggel forgatja, és nemcsak maga honja, hanem külső országoknak táncait is módjával ropja”.

A humanizmus ideálja a szépen, harmonikusan kiművelt ember. A metafizikai, filozófiai problémákat elhárítja; nem töpreng sem a vallás, sem a bölcsélet problémáin; gyakorlati, józan moralista, nem filozófus. „Hogy lelked vagyon, azt bizonyosan tudhatod; micsodás légyen, teljesen nem tudhatod: ne is feszeged felettébb, mert haszontalanul fáradozol”. Annál nagyobb szüksége van az embernek önismeretre, mert ez az alapja minden fejlődésnek. Aki „szerelembe esik magával”, esztelen; a magaszereket vak és mindent fordítva lát. „Vegyük le szemünkről a hátyát, ép tiszta szemmel takintsunk mind magunkra, mind másokra”. Csak aki megismerte magát, tud számolni természetével, s ez a humanizmus váltig hangoztatja, hogy az embernek nem természete ellen, hanem természete irányában kell fejlődnie. „Tudjad készebb s tehetőbb lelkj erődet” — ajánlja Faludi, Graciánnal, az „udvari embernek” — azt tökéletesítsd, és

„olyan eszközökkel serénykedjél mellettük, amelyeknek foganatjuk hasznos léssen ... Sokan erőszakosan bánnak természetükkel, arra kényszerítik, amire se kedve, se készsége nincsen, és így mintegy hatalmas sebes folyamatok ellen évezvén, akármint fészkelődjenek, előbb nem mehetnek”.

Sem modorunkban, sem lelki életünkben semmit ne csináljunk „erőltetve”: az ember „szép tulajdonságait meg ne erőltesse, igaz mértékén fölül ne éljen velük, mert megrontja és rútítja őket”; mert „ami természet szerint esik, helyes és illendő; ami a természet ellen vagy rendin kívül készül, akármely mesterséges legyen, idegen és illetlen toldalék”.

Minden túlzás helytelen, mert megbontja a harmóniát. Ahogy „boldog aki a világi bölcseséget a mennyeivel össze tudja békíteni”, úgy kell megtalálnia a keresztény embernek a józan egyensúlyt a maga és a mások szolgálata között. Faludinak láthatólag nem eszményképei a magukat másokért föláldozó s elégető szentek, a felebaráti szeretet maguk érdekéről teljesen elfeledkező hősei.

„Vétenek — írja a Szent Emberben, ebben a valószínűleg eredeti maxima-gyűjteményében — kik minden tehető erejüket másra költik, minden idejüket mások hasznára fordítják. Vagy kifognak utoljára az időből, vagy erejükből, hogy magukkal jót ne tehessenek. Másnak szolgálnak, maguk fogynak, mint az égő gyertya. Tégy előbb magadnak, kivált lelked dolgában, eleget, azután másoknak, ha meglehet”.

Életmódunkban is kerüljünk minden egyoldalúságot. A sok a legserényebb elmét is megnyomja. Se ájtatosságra, se gondba ne merüljünk el annyira, hogy a pihenésről megfeledkezzünk; ne felejtjük el, hogy „az emberi test és elme megkívánja a fáradság után a nyugodalmat, a szorongató gond után a könnyebbséget és víg tágulást”. A túlzott munkába belefárad az ember,

„fomnyad nyers ereje, bomlik egészsége. A természetet nem kell épenségesen lenyomni; ha kedvére megpihenhet s hol mikor nyugtát leli, tovább szolgál ... Aggasd szegre egy darabig a sétét gondokat, magad pedig térj szellőre, friss égre, kedvlelő böcsületes mulatságra ... Sereggel árulják s kínálják magokat a sokféle vígságok; ezernyi ezer különbséggel készítik szemét s kedvét embernek; te azokban válassz, amelyek legjobban tetszenek és sokba nem telnek”...

Ime Faludi számos versének ihletforrása: mindazoké, melyekben a „vig tágulás” örömeit festi, a természetben való gyönyörködésnek, a séták „királyi multságának” jóleső érzéseit fejezi ki, vagy egyszerűen csak leírja — természetesen kora költészetének módorában — a tavaszt, az erdőt, a hajnalt, vagy álombeli balettbá transzponálva egy virágos és zöldéses kert „tündérkertjét”.

Aki az önismeret alapján, „magának teljes ismeretségében”, magát se túl, se alá nem becsülve kiművelte jellemét, pallérozta természetét, nem kerget „tündérképeket”, „maga személyéről s dolgairól igaz ítéletet tészén” és józanul, értelme szerint él, mert „értelem nélkül nem lehet élni”: az ilyen ember az „igazán virtuosos” ember, az ilyen keresztény testesíti meg e humanizmus életfilozófiáját és erkölestánát.

„Nem kevés a jó szerencsében s el nem hagyja magát a gonoszban; nem kíván egyebet a mennyei boldogságnál és nem fél egyébtől, hanem a pokoltól; a bosszúságért bocsánattal fizet és a gyalázatot kedveskedéssel hálaíja; keményen bánik magával, emberségesen felebarátjával; minden emberről jót mond, magáról sohasem; önnönmaga fogyatkozásinak meg nem enged és a másét menteti”.

Legjellemzőbb vonásainak egyike az imént említett „értelmesség”. „Ésszel indul, okkal jár”, „a józan értelemnek határinál egy nyommal sem lépik kívüljebb”; indulatait fékezi, ösztönein uralkodik, józanul föltett szándékáról le nem tesz, igazságosnak ismert céljától el nem tér semmiféle szeszély vagy szenvedély kedvéért: „Félelem, szerelem, erőszak, vagyis más egyéb emberi indulatok s tekintetek miatt eltekeltett szándékától félre nem horgad”. Ez az értelem „módjával bátorzkodó szívvel” párosul benne; „a bölcs tanács és erős szív vezérlő szeme és iparkodó keze mindeneknek. Egyik a másik nélkül előmenetelre nem mozdít; mert a fennhéjázó bátorság tudomány nélkül önnön kárára erőlteti az embert, az értelem pedig szívbeli foganatos erő nélkül tényészetlen és meddő”. Igyekszik „megállapodni a tökéletesség tetején”, „minden háborgó indulatokból lecsendesedett ember”, „magasságos elme”, mely fölszabadult és kiemelkedett „a gyanú vélekedések és szívünket háborgató képezéseknek” igájából; mert „nincsen a föld színén tekintetre méltóbb úr annál, aki magamagának ura. Aki zabolára szoktatta gerjedelmeit és hol mikor kell, tud parancsolni indulatival”. Ez a nyugalom, önuralom és önlegyőzésből származó fölény ad igazi tekintélyt az „udvari embernek”; ez teszi jogossá, sőt szükségessé egyéniségében és módorában a méltóságot, „reátartást” és rendíthetetlenséget. „Nagy szív”, akinek tulajdona meg nem hasonlani és föl nem háborodni: és „azokat illeti a méltóság, akikben oly szív lakik, mely nehezen bomlik s indul”.

Ennek a kiművelt, fegyelmezett, mértékletes, világban tevékenyen forgó embernek a delelője az érett férfikor. Az öregség a visszayonulás és bölcs meditáció ideje — s ennek példája a „Nemes úrfi” Eusebiusa — a hangos ifjúság csak olyan, mint „a kösziklákról érkezett gyülemény vizecskék”, míg a férfikor „a csendes méltósággal mendegelő nagy öblű és hatalmas folyóvizekhez” hasonlít. Ez a keresztény humanizmus ideálja. Az ifjú

„változó, hirtelen, bátor, zörgölődő, kicsap; mint azok a patakok; melyek a záporosóvel támadnak, a kösziklákról nagy csattogással leszakadnak, fűt, ágat lenyomnak, követ, fát hordanak, többet ártanak, hogysem használnak. Ifjúságán átkelvén eléri az emberi kort, holitt a sűrű homályból kikerül, megvilágosodik elméje, testében velősödik, erősödik, kívül-belül megismeri magát, tud választást tenni a dolgokban, munkás, serény, iparkodó, tanuló, előretekint, kap a jón, szereti a böcsületet, ékesíti elméjét, erkölceit; többre, nagyobbra igyekszik, hasznót hajt. Hasonló egy mély, csendes folyamhoz, mely öblében marad, egyenlő bőséggel adja vizét, hajókat bir, amerre jár; megerősíti a várakat, meggazdagítja a városokat”.

Ez a megállapodott ember megéreft arra, hogy megállja helyét a világban. Annak porondja síkos, könnyen eleszűzhatna rajta; csak az viszi valamire, aki állandóan résen áll és szemmel tartja mind önmagát, mind a körülötte folyó dolgokat. Nagy útvessztő az udvar, ahol a család Fortuna hitegeti az embert, és fortélyain csak a bölcs lélek tud kifogni.

„A szerencse forgandó; nem állhatatos barátunk, könnyen megbékél ellenségével, azon egy helyben nem maradhat, kedve változó, hol ide hol amoda hajlik, senkihez nem bizik, sohasem nyugtatja le hűségét. Kihez képest egyebet ember tőle ne várjon, hanem jót és rosszat elegyítve. Ma hozzád reppenik és győzedelmekkel kedveskedvén felbízta. Holnap ellenségedhez szökik s mindenekből kiforgat. Holnapután ujólag legyalázzván pártosodat, meg-meg visszatér, laurus koszorúkat fon hajadra, s vígan mosolyog... Kihez képest család játékát előttd tartván, el ne hagyj magadat, mikor iszonyú háborúkat támaszt, se el ne bizzad, mikor kedvez. A gonosz szerencsében reménységgel vigasztaljad ügyedet és a jóban kockái fordulási jussanak eszedbe”.

Ez a Fortuna-gondolat Faludi költészetének is egyik ihletője; legszebben talán a „Forgandó szerencse” fejezi ki:

Hol édes jó anyád, hol mostohád,
Dolgárul senkinek számot nem ad.
Megbecsül, megaláz,
Magasztal, legyaláz,
Magasztal, legyaláz, bút hoz reád,
Hol édes jó anyád, hol mostohád,
Hol édes jó anyád, hol mostohád.

De a bölcs embernek ezzel a csalárd istenasszonnyal szemben is vannak megfelelő fegyverei. „A szerencsének is vannak mindentűnnek bizonyos törvényei, minthogy az értelmes ember előtt nem minden dolog véletlen történet, hanem helyes iparkodásának

előre kilátott és utóbb méltán várt jutalma". Az egyik fegyver az értelem. Jól teszik, akik

„okos bátorsággal elébb lépnek, értelem s lélekbeli mindenféle jószágokkal felszárnyszván magukat, sebesen úzik-kergetik a forgandó szerencsét ... Ha ugyancsak józanon akarunk okoskodni, kiki maga szerencséjének mestere. Jövő s menő vendég a szerencse; aki okossággal megy elejbe, tovább marszthatja; aki magát nem tudja hozzája alkalmaztatni, hátat mutat néki. Aki ésszel, szerencsével is bír; szerencsétlenek jobbára csak az esztelenek".

A másik fegyver, értelem s erény mellett, a szerencse bölcs megvetése, kitérés szeszélyei elől; ne kergessük „képezéseit", és szegezzük szembe játékaival állhatatosságunkat,

A szerencse változásin
Tanult elme nem indul
S ide-oda rándulásin
Nem sértődik, nem mozdul:
Csak úgy nézi csúf játékát,
Mint a forgó karikát.

Okos ember nem bízta ügyét esendő támaszra; „aki ingó oszlophoz dül, ledül vele" és „senki sem áll erősebben annál, akire támaszkodik". Értsük és ismerjük az emberi dolgokat, de ne helyezzük beléjük bizalmunkat, hiszen „embernek emberben való bizakodása mind azon gyarláság és bizonytalanság, mert változó kedvétől függ. Aki Istenben bízik, méltán bízik, jól bízik". Vagy — a „Szent ember" egy másik maximája szerint — „elrántja Isten istápodat, hogy ideigvaló károssal megtanuljad, hogy csalatkozik az, aki Istenét elkerülvén emberbe veti reménységét". S ez a legfőbb orvosság a szerencse mákonya ellen: az Isten akaratában való megnyugvás, a keresztény humanizmus életfilozófiájának egyik sarkalatos tétele. Boldog — olvassuk a „Nemes ember"-ben,

„aki minden ügyét az Istenre bízta, minden vágyódását s kívánságát az engedelmességnek törvényei alá veti. Paradicsomi gyönyörűség az ő élete. Nem törődik a szerencse csapásával, a világ tengerét, orozkodó habjait, szélvész háborúját (bátorságos helyre emelkedvén) csendes szemmel tekinteti. Nem kívánja felettébb szerencsés kimenetelét dolgának; meg nem keseredik, ha miben megcsalatkozott reménysége. Táva nyitja kapuját mind a bőségek, mind a szükségnek, jól tudván, hogy az Isten dolga a parancsolás és az ő kötelessége a kész engedelmesség. Vajjon lehet-e más megnyugottabb boldogság az ég alatt a föld színén annál: mikor az ember a félelemnek s reménységnek hatalmas ostromi között meg sem mozdul; mikor (másokat azonban a kétségbeesésnek örvénye fenékiig meritvén) ő fenn s vígan evez. Mikor egy valamely emberben a testi gerjedelmek már a lélek ellen nem rugódoznak, a lélek peniglen minden erejétől s akaratjától mintegy megválván az ő teremő Istenének kebelében nyugosztatja magát".

Ha volt is világnézetének egyik mesterében, az „Udvari ember" írójában, a spanyol Graciában némi fanyar sztoikus rezignáció — („éljen a jámbor bölcs úgy, amint legjobban lehet, ha nem lehet úgy, mint kívánna"): — Faludi ezt az árnyalatot mintegy korrigálja s a maga szemléletét úgy adja kora magyar-

sága elé, hogy forrásainak, ahol kellett, „esze, kedve szerint más színt adott” — mint a németből fordított „Bölcs ember” előszavában írja; végeredményben közelebbi rokona a keresztény humanizmus optimizmusának, mint az udvari ember filozófiáját hirdető spanyol bölcsnek.

E humanizmus száalai az olasz Dorell-fordításokon, melyeket Faludi tolmácsolt, s azok angol eredetijén, a jezsuita Dorellon át a tizenhetedik századi francia vallásosságnak, s ott is elsősorban az úgynevezett „keresztény humanizmusnak” világába nyúlnak; Dorell ezt közvetítette angol közönségének, ennek számos jellegzetes gondolatát ültette át, ennek egész vallási magatartását és felfogását állította példaként olvasói elé; s az olasz kerülővel most, a tizennyolcadik század derekán ez a szellemiség indul el hódító útjára a magyarság vallásos életében és élményében is. E derűs, harmonikus, minden kénysztől mentes, a világ felé örvendő optimizmussal, Istenre gyermeki bizalommal tekintő vallásosság nyilatkozott meg Richaume és jezsuita társai munkáiban, s ennek volt legnagyobb doktora és szentje Szalézi Szent Ferenc. S ennek mintegy kódexe a gyakorlati vallásos életből és lelki vezetésből kinőtt „Filotea”, az „új” jámborság klasszikus kézikönyve, melynek első magyar fordítása éppen ebben az időben, 1764-ben jelenik meg Kollarits Joákim pálos szerzetes munkájaként.

A magyar lélek megérett a keresztény humanizmus befogadására s igény támadt benne — ha Európához képest megkésve is — ez iránt a derűsebb jámborság iránt, az iránt, hogy a világi életet összeegyeztesse a jámborsággal, életszentséggel. A vallási viták és villongások lecsendesedtek, a török veszedelem ha el nem is múlt egészen, messze az ország határvidékeire szorult, a halál már nem volt oly mindennapos fenyegetés az emberek feje fölött s oly állandó élmény lelkükben, mint az ájtatosságában sokkal komorabb tizenhetedik században. Akkor a vallásos ember szemét elsősorban a Passióra szegezte, élete minden egyes pillanatában a halálra készült s valamelyik „Krisztus halála társulat” tagjaként járta böjti időkben bűneit siratva a vezeklés keresztútját; most úgy akarta gyakorolni az erényeket, hogy közben a világ dolgaival is bizvást foglalkozzék, úgy akart jámbor lenni, hogy közben udvari is legyen; ahhoz a Faludi által példaként elébe állított Eusebiushoz akart hasonló lenni, aki „úgy össze tudta békéltetni az úri nemes magaviseletét, a keresztény kötelességgel, hogy méltó kérdés támadott felőle: udvariabb legyen-e, avagy szentebb”. Idősejüvé vált a kérdés: szabad-e s meddig szabad a világi örömeket élvezni; szabad-e táncolni, zenélni, társaságban szórakozni; s a „nemes ember”, „nemes asszony”, „nemes urfi” Faludi munkáiban sorra megkapta a mértékletesen jávalló feleletet arra, amitől a tizenhetedik század szigorúbb lelki írói, egy Agoston Péter vagy Tarnóczy József még óva intették volna lelki üdvössége érdekében a keresztény hívőt. Tarnóczy például — Bellarmin nyomán — a jó élet egész „nagy mesteriségét” a jó halálra való előkészületben látta; „aki jól él, jól hal meg” — írta 1680-ban megjelent könyvében — aki pedig jól akar élni, haljon meg teljességgel a világnak. Faludi nemes ifja viszont elsősorban arra készül, hogy a világban derekasan helyt tudjon állni, alkalmas tisztségeket tudjon viselni, ne csak helyet foglal-

jon, mint „a teátrumok némái”, hanem kellő szerepet is vigyen ott; a világ dolgai közepett éljen keresztény módra, erényesen és szentül. A tizenhetedik század aszkézisa inkább az ember gyarlóságát, semmiségét hangsúlyozta; a keresztény humanizmus ezzel szemben az embert illetőleg optimista; amaz bizalmatlan volt eleve romlandónak vélt természetünk iránt, emez viszont magasra értékeli a természetet, és ha kellő értelem irányítja, bízik benne; az a természet megtagadásának útján kereste az üdvösséget, ez a természetadta hajlamok értelmes kifejlesztésével törekszik a tökéletességre mind aszketikájában, mind erkölcstanában, mind pedagógiájában, (mint ez utóbbi téren például Molnár János, Faludinak kor- és rendtársa, aki „Tizenöt levelé”-ben ismételtlen hangsúlyozza, hogy a nevelésben „a gyermek hajlandóságára nagy számot kell tartani”).

Faludi Ferenc a keresztény ember ezen „új” magatartásának mestere, ennek a keresztény humanizmusnak a bölce és tanítója; itt kell őt és munkásságát elhelyeznünk a magyar lélek, érzés és vallásosság történetében, mint a tizennyolcadik századi magyar keresztény humanizmus egyik legjelentősebb képviselőjét és mindezenesetre legkiválóbb íróját.

MULANDÓSÁG

*Ahogyha hajlik a nyír ahogyha meghajlik a túlérte kalász
Úgy van tele az én szívem fájással szerelemmel
Ajjkam szólásra nyílik de énekelni nem mer
S bújok előled bár tudom hogy egyszer megtalálsz még*

*Madár szeretnék lenni néha földobni magam az égre
S szárnyamat összecsukva öngyilkosan zuhanni alá
Hinni legalább egy pillanatig hogy mindennek vége lesz
S kitéphetlek magamból kegyetlenem kiben folyton önmagam látom*

Stetka Éva

HOGY MEGTALÁLD

*Folyók ha kanyarognak távoli kürt ha hallik
Szőlőlevél ha leng bogycsók pirosa érik
Hamvasul feketébe
De itt maradok én szívembe írva arcod
Örökkön élsz tudom
Hallgató dzsungelben keresem majd nyomod
Városok útvesztőin
S úgy halok meg mint holtrafáradt vándor
Hogy megtaláld a hazavivő utat...*

Stetka Éva

A NŐ VÁLSÁGOS ÉVEI

Az ötvenes évek a nőnél sokkal feltűnőbb változást okoznak, mint a férfinél, de ez sokkal nehezebben elemezhető. Feltűnő, mert hiszen nagyon jellegzetes biológiai tünetekkel jár együtt: a petefészek működésének megszűnésével, az endokrin rendszer zavarával és bizonyos férfiasság megjelenésével a külsőben. Nehezebben elemezhető, mert a nőnél a tudatalatti indítások sokkal gyakoribbak és sokkal hatékonyabbak, mint a férfinél.

A nő alapmozgatója a szeretet

Hogy a változás lényegét megértsük, kell, hogy szintetikus elgondolásunk legyen a nő pszichológiájáról és missziójáról. A férfi számára az alkotás a hivatás, a nő számára a szeretés. Ez a szó azonban sokkal kevésbé körülhatárolt, mint az előbbi. Ugyanis két értelmet foglal magába, amelyek egymástól eléggé különbözőek, és mégis kiegészítik egymást.

a) A szeretet a nőknél elsősorban bizonyos magafelé-vonzaniakarást jelent. Tetszeni, elvarázsolni, inkább elbájosolni, mint bájosnak lenni. Van nő, akinek ennyi elég: hódolatot fogadni, bálványnak lenni. Magasabb síkon azonban azt akarja, hogy legyen egy tekintet, amely megpihen rajta, hogy odaajándékozhassa magát neki. De — legtöbbször maga is tudja — ennél is többet akar. Amit adni akar, az nemcsak a saját szépsége, hanem valami rejtett szépség, amelyet ő hivatott kinyilatkoztatni és amelynek az ő saját szépsége csak szimbóluma. Claudel Prouhèze asszonya, a Selyemcipő hősnője csillagként adta magát Rodrigue-nak és nem is akart más lenni, csak csillaga. Az emberiség nagy mítoszaiban mindig újra találkoznak ezzel az inspiráló, kinyilatkoztatást hozó nőalakkal. Abban az ellenállhatatlan vágyban, hogy tessenek a férfinak, hogy magára vonja tekintetét, sokkal több van, mint a hódítás ambíciója, vagy akár az önátadás szomjúsága. Az az igény van benne, hogy észrevétesse magában azokat az értékeket, amelyek lehetővé teszik a férfi számára alkotási hivatásának beteljesítését. Innen van az, hogy a nőnek mindig nagyobb öröm, ha valaki felnéz reá, mint hogyha birtokolja.

b) A nő szeretetének másik értelme az anyaság. De itt sem irányul a vágy egyszerűen a gyermekre, még ha maga a nő így gondolja is. A vágyban, „világra hozni” és „nevelni” (növelni), sokkal több van, mint „kiáltás a gyermek után”. A nő becsvágya, hogy mindenestül feláldozhassa magát a szeretett lénynek, hogy úgyszólván elveszék benne, és ezzel elérje teljes nagyságát és betöltse hivatását. Mert ha így bizonyos értelemben, szimbolikusan meghal önmagának, akkor magáénak érzi azokat az értékeket is, amelyeket a szeretett lény képvisel és amelyekre szüksége van a világnak és Istennek is ahhoz, hogy „gesztusa” kiteljesedjék az emberek között.

Nos, a menopauza (klimax) idejében a nő mindkét hivatásának alapjaiban érzi magát fenyegetve. Egyrészt nőies bájának

csökkenésével már nem vonja magára a tekintetet, és ez mélységesen megzavarja. Másrészt elveszti anyai lehetőségeit: elveszíti azokat a gyermekeket, akik most már nem lesznek többé, és ugyanakkor azokat is, akik most már nagyok és kezdenek ki-nőni a keze alól.

Az ösztönös védekezés reakciója

Erre a belső támadásra a nő ösztönös jellegű reakciókkal felel: önállítással, támadási kedvvel, csüggedéssel.

Fizikailag szenvedélyesen küzd a „gyógyíthatatlan kárvalás” ellen: kacérkodással, szépségápolással, a kendőzés minden formájával; kozmetikai üzletek, szépségápoló szalonok, esztétikai operatőrök élnek meg belőle, és pedig jól. De ő mással is akarja bizonyíttatni bájoságának további fennmaradását mint a tükörrel; kacérkodik, flirtel, főleg fiatalabb emberekkel, akik könnyebb zsákmányok, mert rájuk az ő ügyessége és tapasztalata még hódítólag hathat. Gyakran sikerei is vannak: a „végzetes” nő nem a fiatal nők sorából kerül ki. A menopausa ideje körül gyakran szexuális túlingerlékenység tapasztalható, amelynek vannak fizikai tényezői is, de a pszichológiaiak még erősebbek. Ezek teljességgel megfelelnek a hasonló korú férfi hatalmi igényeinek*: a férfi uralkodni akar, a nő hódítani. De a nő mélyebben bonyolódik bele ebbe a játékba. A férfi, aki kalandot kezd gépiró kisasszonyával, csak érzékileg és önszeretetében van érdekelve. A negyvenéves nő, aki egy fiatalembernek adja magát, sokkal teljesebben kiszolgáltatja magát és sokkal megtépettebben kerül ki e kapcsolatból. Ha pedig nem esik külső kísértésbe, férje felé fordul igényével, amibe azonban kétségek keverednek s ezek habozóvá és gyakran ügyetlenné, féltékennyé teszik. Még világosabb a támadási ösztön megmozdulása. Ez elsősorban a többi nőre, mint lehetséges vetélytársra irányul. Ebben a korban sok nő társalgása csipős megjegyzésekből, megszólalásokból áll. De különösen a családban szabadul fel ez a támadási kedv, főleg az anya-fiú, anya-lány vonalán. A fiú már férfi, vagy maholnap az lesz: az anya reá vetíti ki saját apjának vagy férjének képét (amilyen volt, vagy nem volt). Valósággal „isteníti” fiát. Ugyanakkor azonban szemére veti, hogy nem hasonlít erre a képre, és hogy nem hagyja magát megkaparítani és irányítani. Ez az a kor, amikor a nő a „hálátlan fiúról” beszél, aki „mártírrá” teszi anyját. Ha megnősül, kész a klasszikus rivalitás a közös hős körül a meny és anya között.

Lányával szemben a viszony bonyolultabb: fiában afféle istent keres — lányában egyrészt riválist lát, akivel szemben védekezni kell, másrészt önmagának folytatását, akit meg kell tanítani mindenre, ami anyjának sikerült vagy nem sikerült. Hogy helyette, vagy érte tehesen valamit, az anya szívesen azonosítja magát lányával, „a helyébe lép”, vagy azt játsza, mintha a nővére, vagy a barátnője volna, és ha a lány nem hajlik erre, az anya elszomorodik és a fiatalok hálátlanságát emlegeti.

A tetszészavággal és harciassággal a csüggedési tünetek vál-

* A férfi válságos éveiről l. ugyancsak Henri Caffarel tanulmányát: Vigilia 1953. október.

takoznak, akár a férfinél. Ezeket többé-kevésbbé semlegesítik bizonyos kompenzációk. De míg a férfiaknál ezek a kompenzációk gyakran igen materialisak, a nőknél inkább képzeletbeli alakot vesznek fel. Különösen hangsúlyoznunk kell bizonyos vallásos és misztikus képzelgést, amelynek semmi köze az igazi lelki élethez. Ez a látványos megterések korszaka, a megvilágosodásoké és egyéni kinyilatkoztatásoké. Ilyen korban ostromolják a nők a gyóntatószéket, keresnek egy „igazi” lelkiatyát, ilyenkor vannak bonyolult lelki problémáik, stb.

Ugyanakkor sokszor elégetik azt, amiért eddig rajongtak és ezzel mélységesen megdöbbennek azokat, kiknek eddig szociális és családi erényeikkel épülésére voltak. Ez a megfigyelés nem gyengíti az előzőt; csak aláhúzza azokat az ellentmondásokat, amelyek ebben az időben a nő belsejét szaggatják és zűrzavart okoznak benne és környezetében.

Nagyon jellemző tünete a menopausának, hogy a nőnél férfias jelenségek mutatkoznak. Van ennek megfelelője — bár kevésbbé feltűnően — a férfiaknál is; gyakran emlegetik az ötven éves férfi elnőiesedését, amire még teóriát is építettek a „nemek helycseréjéről.” Ennek az átalakulásnak organikus jellegzetességei is vannak, de mindenekfelett lelki tünetekben nyilvánul meg. A nő így „bosszulja meg” fizikai elnőietlenedését: minthogy nem képes már vonzani a férfit a saját maga területén, elmegy küzdeni vele annak a területére. Ez az a kor, amikor a családanya zsarnokoskodni kezd. Ez az a kor, amikor a nő úgy érzi, elemésztí a külső tevékenység vágya. Felmerül egy csomó mozgalom, különböző áltevékenységek, amelyek megfelelnek ennek az ál-férfiaságnak. Ha az ember közletről nézi, észreveszi, hogy ezeknek célja legtöbbször csak ürügy: az idő javarésze azzal telik, hogy szervezik a szervezetüket, kiválasztják a helyiséget, megbeszélí a szabályokat, vitatkoznak és versengenek. Ha pedig van határozott céljuk, akkor ez sokszor negatív: szövetkeznek az alkoholizmus *ellen*, az erkölestelenség *ellen*, stb. Sokkal többet foglalkoznak önmagukkal, mint a szolgálattal, melyet tenniük kellene, tárgyak és módszereik elárulják a belső támadó kedvet.

Új nőiesség keresése

A probléma tehát, amely az e korbéli nő előtt felmerül, a következő: eddigi nőiességére nem tud többet támaszkodni, mert az múltóban van, — de nem tudja egyéniségét kibontakoztatni valamiféle álférfiaságban sem, mert az csak karikatúrája az igazi férfiaságnak.

Amit meg kell találnia, az valami újfajta nőiesség. Igaza volt mélységes ösztönének, amely nem engedte hogy lemondjon nőies igényeiről, csakhogy új formákat, új utakat kell számára találnia. Új utakat, amelyek jogosulttá teszik azt a „férfiasodást”, amely e kortól kezdve jellemzi külsejét és egyéniségét.

Erre vonatkozólag azonban tisztázni kell, hogy kétféle „férfiasodás” van. Az egyik elnőietlenedés akkor következik be, ha a nő a szeretetben nem talál nőies képességeinek értékesítésére. A másik férfiasodás tulajdonképen csak abban áll, hogy a nőiességnek beállása a szeretet gyakorlásában határozottabbá, erősebbé lesz olyan férfias tulajdonságok felleptével, amelyek nem

helyettesíteni akarják nőiességét, hanem gazdagítani, tökéletesíteni és teljes kibontakozásra segíteni. Nyilvánvaló, hogy a „fér-fiasodásnak” csak ez a második alakja alkalmas kiegészíteni az új női személyiséget.

Ebből következik, hogy a nő számára is ugyanazok a feltételek érvényesülnek az üdvös útra, mint a férfiaknál; nem lázadás, sem letörés, hanem mindenekelelttel teljességgel elfogadni az öregedést, visszautasítani minden álcázást és többé-kevésbé tudatos ámitást. Aztán pedig megkeresni azt az új egyéniséget és új missziót, amely visszaszerzi az egykori — és örök — személyiséget és hivatást, de más síkon. Egyszerűen arról van szó, hogy a biológiai nőiességből valaminő spirituális nőiességbe kell átlépnie, amely ezentúl érvényesülni fog a hitvesi, családi és szociális életben.

Ha azelőtt inkább fizikai értékeiért kívánták és szerették — most inkább szívéért és eszéért, lelkéért.

Ez alapvető változás élettörténetében, teljes megfordulása „politikájában”. De nem nőiességének feladása. Nőnek kell maradnia, de nőiességének ritkább értékekre kell szert tennie. Ez viszont egészen új fizikai báj fog adni neki, melyen sokkal jobban átvilágítanak belső értékei. Nincs szomorúbb és csúnyább, mint egy nő, aki mindenáron fiatalnak akar látszani; S nincs vonzóbb, mint az a nő, aki elfogadja korát, de új ifjúságot kezd a szellem és szív vonalán.

Újra megtalált bájoságával egyidejűleg — szublimálva, kiterjesztve és lélekkel áthatva megtalálja anyaságát is. Felnőtt gyermekeire és férjére is sokkal nagyobb hatással lesz, mert megérzik, hogy érdekelen. Itélete biztosságot, döntése határozottságot nyer. Eddig gyakran kiskorúnak tekintették és ő maga is így könyvelte el magát. Most nagykorúvá lett és képes álláspontját megvédeni. Ezenfelül érzelmi világa kitágul az általános felé. Gondolatai, cselekedetei számottevők lehetnek a szociális életben is. Eddig férjén keresztül hatott, most saját személyében. Nem a szervezésért és parancsolgatásért való törtetéssel, hanem inkább a személyes érintkezésben való finomságával, barátságának sugárzatával, tapintatosságával.

Menekülés a hitestárshoz

Ebben a küzdelemben nincsen egyedül. Elsősorban hitestársára szabad és kell számítani. Említettük, mily nagy mértékben segítheti a feleség a férjét az ötvenes évek krízisének legyőzésében. A szerepek szükségképpen fel is cserélődnek. Nem szabad, hogy a férj megijedjen és feleségét „érthetetlennek” minősítse. Inkább fordítsa egész intelligenciáját és teljes szeretetét azoknak a sebeknek a fölfedezésére és gyógyítgatására, amelyeket egyelőre nem lát. Ez talán nehezebb feladat, mint a fordítottja, mert a nő fájdalma mélyebbre vonul és külső reakciói távolabb vannak belső érzéseitől, mint a férfinél. Dehát — itt a szív szemével kell nézni.

Mindenekelelttel meg kell látnia feleségének újfajta szépségét. Ráncos lett az arca, keze? Az orvosok — igen helyesen — különbséget tesznek a „fáradtság ráncai” és az „egyéniesség ráncai” között. Ez utóbbiak a szemnek és szájnak olyan intelligenciát adnak,

amely soha sem rajzolódik ki a fiatal lányok tulságosan is síma arcán. A fiatal lány arca többnyire jellegtelen, szinte elcseszerűen nők egy másikkal. Az érett korú nő egyéniségének fémjelzését hordja. És azoknak a ráncoknak — a fáradtság ráncainak — vajjon nincsen-e sajátos szépségük? Nem a rest élet könnyű szépségét mutatják, hanem a munka, a gond, a családi tűzhelyről való gondoskodás nyomait hirdetik. A férjnek elsőrendű kötelessége a megbeesülés adóját leróni irántuk. Ez a nőnek bizalmat ad önmagában.

Lehet, hogy ebben még sok az érzéki színezet, de mondtuk, hogy a nő, amikor tetszeni akar, tulajdonképpen szolgálni akar. Minden e korban lévő nő szívéből fakad Catherine Mansfield kétségbeesett kiáltása: „Neked nincs már rám szükséged úgy, mint azelőtt volt, de nekem, hogy boldog lehessenek, kell, hogy neked szükségem legyen rám.” A férjnek meg kell győznie feleségét, hogy mindig szüksége van rá, akkor elégedett lesz, és fiatal marad.

A nő másik viszonylatába, az anyaságba is belejátszik ez a férfiasodási folyamat. Érzí, hogy a háztartásnál szélesebb munkaterületre vágyik, főleg mivel felnőtt gyermekei mellett erre időt is talál. A férj hivatása, hogy egyengesse útját olyan külső munkakör felé, mely lehetővé teszi, hogy mellette nőies is tudjon maradni és éppen nőies mivoltával hathasson. A férjet tapasztalata, összeköttetései és éppen korának jobb lelki megállapodottsága is alkalmassá teszik arra, hogy elhárítsa feleségétől az álférfias foglalatosságokat és olyan irányba segítse, ahol megtalálja igazi helyét és misszióját.

Lelki felfedezések

A leghatásosabb segítség azonban a természetfeletti élet. Nem mintha ez nem érezné meg az általános megrázkódtatást. Említetük, milyen kompenzációs képzelődés léphet fel, valami álmisztikus révülettel fenyegetve. Azonkívül csak úgy, mint a férfinál, a nőnél is fellép a farizeizmus és a külsőségessé válás veszedelme. Vannak egyleti hölgyek, egyházközségi mintacsaládanyák, akiknek gögje és türelmetlensége elviselhetetlen. Mauriac élénk képet fest róluk. A nőnek ezért realizmusra kell törekednie: olyanak látnia magát, mint amilyen valóban és sem a saját, sem a mások véleményével nem csalni meg önmagát. De ez a realizmus legyen optimista: a kegyelem erősebb, mint a kísértés.

Érdekes lenne elkészíteni azoknak az erényeknek a listáját, amelyek e korban szükségessé és jellegzetesek (egyben azokat is, amelyek ekkor különösen veszélyben forognak: az érdeknélküliség, a magát alávetheti tudás, az alázatosság, a másokat megcsodálni tudás, az önmagáról való megfeleledkezés, a kitartás, stb.) A második ifjúság erényei az e korban jellegzetes tulajdonságok vonalában fekszenek. Legfontosabbak az alázatosság és a remény, és ezek pontosan megfelelnek a realizmusnak és az optimizmusnak, amelyek a kegyelemmel való együttműködés előfeltételei. A férfiasodással kapcsolatban ne feledkezzünk meg azonban a lelkierőről sem, amely emberi erény is, természetfeletti erény is és egyben a Szentlélek ajándéka is.

Mindezeket keresztül a lelkiségnek ugyanazt a dialektikáját

találjuk meg itt is, mint a férfinál: a krízis átmenet hirnöke, Husvét hirnöke, amely magában foglalja a halált, de a föltámadást is. Lehet, hogy ez a nőt jobban megrendíti, mert egész testében és érzelmi világában érinti, viszont ennek megfelelően hosszabb, szélesebb és hatékonyabb lelki termékenységet biztosít neki, az ajándékozás és áldozat, vagyis a teljesebb szeretet vonalán.

Ha igaz hogy a nő nagy emberi és vallási értékek letéteményese és megvalósítója, akkor ez a megállapítás leginkább erre a korra áll. Mert az első ifjúságban elsősorban a külső megjelenés ragyogása hat, de ennek veszedelme, hogy a hódolatot egészen lefoglalja a nő személyisége, és ezen a személyiségen nem sugárzik át felsőbb szépség. A második ifjúságban a fizikai báj elveszti hatalmát, helyesebben spiritualizálódik: jobban átlátszik rajta a szív és lélek, s a szívben és a lélekben azok a nagy emberi és vallási értékek, amelyek minden ember számára az élet táplálékát jelentik. Szentséghez lehetne hasonlítani a nőt, amelyet két elem alkot: a külső jel és a belső kegyelem. A fiatal korban a jel van előtérben, az érett kor a kegyelem kora.

A nő sokat tanulhat, ha elmélkedik az élet delében álló Szűzanyáról. Ötven év körül lehetett, amikor Krisztus anyja az emberiség anyjává lett a kereszt tövében. Olyan jel ez, amelyet egyetlen nőnek sem lenne szabad figyelmen kívül hagynia. Az Egyetlen Fiú anyja megszámlálhatatlan fiak anyjává lett. Aki addig mintegy az Istengyermek szeretetében lezárva élt, védelmezője és közbenjárója lett az egész emberi nemnek. Hasonló átalakulás megy végbe minden női lélekben, amikor átlép a testi anyaságból a szellemi anyaságba.

TÁJ ESŐ UTÁN

*A kép levégős és nyugalmas:
tompá-kék ég, meleg színhalmaz.*

*Csillognak a fák, pára füstöl,
gomolyog, mint a gőz az üstből,*

*ha lekvárt főznek. Szerte tócsa.
S most az éj szelid itatósa.*

*szétterül s felissza a boldog
tájat, akár egy tintafoltot.*

Ölbey Irén

KOLINDA, MESE, VARÁZSÉNEK

A román népköltészet összegyűjtésének és kiadásának már majdnem évszázados multja van. Az első román népköltészeti kiadványokat a múlt század második felében igen sok nyelvre lefordították. A román dojnáknak (népdaloknak) méltatása akkoriban, a hajdani, Goethe felfedezte szerb népvisekével vetekedett. Jókai a román népviseket ismertető külföldi sajtó hatására három erdélyi tárgyú regényébe illesztette bele elragadtatott hangú kis értekezést a román népköltészet sajátosságairól. Foglalkozott a román népköltészet összegyűjtésével és kiadásával, a románok egyik legnagyobb költője, Vasile Alexandri is. Az ő kiadványaiban azonban a modern román folklór ma már Thaly Kálmán-szerű átírásokat vél felismerni. Új és újabb, hiteles, tudományos gyűjtéseket rendeznek sajtó alá.

A kolindák a karácsony és újév között, az úgynevezett kisesztendőben, házról-házra járó kántálóknak az énekei; ezek közül a bő termésért éneket mondó könyörgések eléneklése még ma is szokásos.

A varázskénekeket gyermekkoromban magam is számtalanszor hallottam. Nevük a: *Descântec* tulajdonképpen kiéneklést, babonázás elleni éneket, szabadítót, kidallót, segítséget kérést jelent — ha pozitív tartalmú dalra illik e cím; varázslást, kuruzslást, átokmondást, ha negatív tartalmat jelez.

A román nép élénken elvlasztja a babonás hiedelmet a valóságos hittől, aminek figyelemreméltó népköltészeti bizonyossága az, hogy olyan varázsszövegben, melyben átkot, rontást kíván a daloló valakire, Istennek, Jézusnak, a szenteknek a nevét soha nem említik. A rosszat mintegy saját maga az éneklő kívánja haragjában, bosszújában másnak. Ezzel szemben a gyógyulást, segítséget, javulást, a jót kívánó és felidézni vágyó varázskének mindenike, kivétel nélkül a következő codával záródik:

*„Olyan tiszta légy a rossztól,
Mint Szent Szűz Anya,
Kitől jőjjön a gyógyulás (javulás) rád!”*

A néphit tudja, hogy bűn ellen a Bűntelen, testi lelki tisztatlanság ellen a testi-lelki Tisztaság segíthet csupán.

A román nép varázsszöveget tud a szemmelverés, kísértetlátás, napszúrás, kígyómarás, kelés, ijedtség, hidegrázás, csikarás, gyuladás, nagyothallás, fáradság, tisztatlanság ellen. De tud imádkozó-varázsló-segítő verssorokat mindenkor a Szent Szűz közbenjárását kérve a lelki bajok: reménytelenség, csüggedés, szerelmi bánat, a törvénnel való ütközés, a váratlan csapások ellen is.

Magyar fordításban még szórványosan is alig jelentek meg a vallásos román népvisek és mesék. Balladák, vitézi férfiénekek lefordítása és kiadása mostanában kezdődött el. A román balladák és magyar balladák között több azonos témájú is van; egy-egy román dojna néha szinte szószerint egyezik egy-egy magyar népdallal. A kolindák tárgva és feldolgozása egészen más, mint a mi kántáló, betlehemes, vagy háromkirályjáró énekeinké s leg-

inkább a lucanapi bőség-kérő, pünkösödölő énekekhez és társaikhoz hasonlítható. A kiéneklő, azaz varázs-versek egészen sajátosan román népi alkotások, melyeknek egyik része, a pozitív tartalmú varázsének igen világosan mutatja a romlatlan hit megható példáit.

Fordításaink ezekből valók. A verseket kiegészíti egy itt fordításban közölt — a fordító saját gyűjtése, 1939-ből, Bicaz faluból — olyan népmese is a bünbocsánatról, mely alapmotívumában a Tannhäuser motívummal tart rokonságot.

Ignác Rózsa

VARÁZSÉNEK SZAGGATÁS ELLEN

Kilenc lány egy rakáson,
Megy erdei csapáson,
Mind a kilenc lóháton.
Szoros útjuk völgybe ér,
Szembe jő egy szép szekér,
Színarany a saroglya,
Benne ül Isten anyja.
— Kilenc leány-liliom,
Merre mentek galambom?
Szitál a köd, vág a szél.
— Kilenc szűzhöz így beszél. —
„Megyünk a szentegyházba,
Hogy vegyünk gondozásba,
Konokat töröljük,
Templom földjét seperjük,
Tiszta legyen a lépcső,
Ragyogó a térdeplő.
Oltáron a keszkenő!”
— Kilenc leány-liliom,
Alljátok meg galambom!
Alljátok meg, forduljatok,

Lábam elé boruljatok,
Lábam alatt virágok,
Tépjétek le leányok,
Kilenc szálát tépjétek,
A faluba vigyétek,
Nagybetegnek adjátok,
Epekedve vár rátok,
Szaggatja a nyavalya,
Bénán fekszik ágyában
S egyre nevem sóhajtja.
Szemetek simogassa,
Szavatok gyógyítgassa,
Virággal megkenjétek,
Szaggatást kiűzjétek!
Bű, bű, bű,
Szűz Mária fű!
Bű, bű, bű,
Örökéletű,
Aki Istent szereti
S társa terhét viseli!

FEHÉRLÉPCSŐ, ÉGI LÉPCSŐ

(Kolinda)

Fehér lépcső, égi lépcső
Mennyrországból földig érő.
Készült szép tiszta viaszból
Szent gyertyát mártnak
[olyanból.
Egek Ura rájalepett.
A Nap tűző heve éget.
Megolvadt a szent viasz mind.
Arkangyalnak Ég Ura int:
— Szálljunk le hát imaszárnyon,
Úgy szálljunk le, mint az álom,
Járj előttem hű barátom! —
Elindultak, leszállottak,
Gyógyszerrel bandukoltak,

Szőlődombon, füves réten,
Megállottak egy kis téren,
Hol az utca szélesre nőtt,
Gazdag ember háza előtt.
Harangoztak vecsernyére,
Egek Ura így köszönt be:
— Munkátokhoz jószerecsét,
Kívánok vidám, jó estét.
Vacsorátok, ha kész volna,
Belőle nekünk is jutna?
Elfáradtunk, megéhezünk...
— Rongy koldusok, nem kérdez-
[tünk!
Nem dolgoztok, mégis kérték?

Az ilyennek adni vétek!
 Van vacsoránk, de nektek nem!
 Kinek nincsen, az ne egyen
 Egek Ura felsóhajtott,
 Azzal onnon odább állott,
 Arkangyal tovább kísérte
 A falu végéhez ére.
 Dűledező viskócskában
 Főtt a szegény vacsorája,
 Három marék mamaliga,
 Három csipős vereshagyma.
 Egek Ura beköszöntött.
 A szegény nyomban kiöntött
 Egy kis tejet két tálkába.
 — Jókör jöttök vacsorára,
 Kevés bizony, de megosztjuk
 Ahogy tudjuk, úgy pótoljuk,
 Jó szóval, meg szívességgel. —
 Kezet fogott a vendéggel,
 Eg Urával, Arkangyallal.
 Jól laktak vereshagymával.
 Megindultak továbbmentek,
 Pokol tornácába értek.
 — Hű kísérőm, mit lát szemed?
 — Minden hajam égnek mered!
 Gazdag ember háza népe
 Cifra pokol közepébe!
 Dús asztalnál körben ülnek,

A szemükkel falnak, esznek,
 De szájuk nincs, hogy lenyeljék.
 Sem kezük, hogy felemeljék,
 Csak az éhség s a kívánság
 S előttük a sok finomság ...
 A pokolból elrepültek,
 Paradicsomkertbe tértek,
 Arnyas lugas közepébe
 Szegény ember házanépe,
 Mindnek virág a kezébe,
 Hálaadó dal szívébe,
 Egynek sincs más kívánsága,
 Csak, hogy annak segíthessen,
 Aki még a mennyben nincsen! —
 Isten meg a kísérője,
 Szentséges szent hírvivője,
 Kinek szolgálja a halál,
 Fő arkangyal, jó Szent Mihály
 Fényes égbe visszaszállott.
 A viasz keménnyé váltott
 A hűvös Hold sugarándl.
 Templomunkban ma is ott áll
 Viaszk gyertya, égi lépcső,
 Földből mennyországba érő,
 Merre mutat a lángja is,
 Arrafelé szálljal te is,
 Olyan könnyen, mint az álom,
 Hitet valló imaszárnyon.

A VERESBEGY

A Hold béesett vót a szurdukba, csupa koromsetét vót, mikor megszült Mitreáné. No, olyan is lett a porontya. Csupa gonosz-ság. Úgy nevezték el, hogy Megölő. Mert az olyan lett, hogy elpusztított minden élő, ami a kezeügyébe került. Belé is halt a bánatba az anyja nemsokára. No, szegény Mitrea, öreg is vót mán, nem birt Megölővel. Korholta pedig eleget:

— Ficsorom, ficsorom, Térjél meg, javulj meg. Mi más lesz így belőled, ha nem utonálló, tolvaj?

Megmérgeződik a Mitrea fia, hogy az apja így merte korholni, elékapja az apja erdőli fejszéjét s avval úgy megsuhintja Mitreát, hogy az egybe meghalt. No, ha meg, el is ment Megölő. Bévette magát a rengeteg erdőbe, nagy meredek helyre, őlt, meg rabolt, senki sem menkedett, aki az útjába keveredett.

Egyszer mán megunta a nagy sok gonosz-ságot, gondolta el-megy a faluba, megházasodik.

— Van sok kincsem, — azt mondja, — hozzám jössz-e tündér szép Ileana?

— Nem megyek én, hogy mennék, egy apagyilkoshoz! — azt mondja tündérszép Ileana.

Kérleli Megölő; nem egyezik meg vele a leány, azt mondja:
 — Ha a te nagy bűnöd meg lesz bocsátva, akkor én is hozzád megyek, Megölő.

Visszamegy Megölő a nagy rengetegbe, meredek hegyekbe, nagy szomorúan. Tépelődik: hol találna a bűnére bocsánatot? Elmegy a szent monostorba, a sztarechez, de az bé sem akarja bocsátani. Megy a faluba a pópához, a pópa kikiált, elmenj innen te apagyilkos, avval ráuszítja a kutyáját. Megy Megölő, még a vajda elibe is elment, de olyan lelket, aki az ő nagy bűnére bocsánatot tudna, sehol sem lelt, hiába járt le térdig a lábát. No, ismét bevette magát az erdőbe, de nem vót kedve többet rabolni. Az esze örökösen Ileánán járt. A kincseket mind elosztogatta a szegények között, de az sem segített. Csak úgy élt, mint a szent remetek, gombán. S örökösen azt gondolta, ha valaki ember fia megbocsátaná azt az ő rettenetes nagy bűnét, Ileána hozzá menne! Amint így búcsálódik, hát szánzörgést hall az úton. Odamegy s hát jó egy szán s abban maga a szentséges mitropolita, pástortbot a kezibe, süveg a fejibe. Térdreesik Megölő előtte s azt mondja:

— Szentséges atyám gázoltass át rajtam, ha nem akarsz felelni, de ha meg tudnál könyörülni, hát mondd meg nekem, van-e az én bűnömre bocsánat a földön?

Azt mondja a szentséges atya:

— Hát meg van-e még az a fejsze, amivel apádat agyonvágta, Mitrea?

— Kiesett már annak a vasa, szentséges atyám.

— Hát a nyele meg van-e még?

— Megette azt már a szű, szentséges atyám.

— No, ha megette, jól teite. Vegyed a fejszéd nyelét, amivel apádat agyonütötted vót, menj fel vele a kopasz havas tetejére, szurd belé a fejszenyelét a kősziklába s minden áldott nap térdén állva hordjál oda fel vizet a szájadban. Azzal a vízzel öntözzed a fejszenyelét. Ha a fejszenyele kihajt, de még ki is virágzik, s még terem is, akkor tudod, hogy a te nagy bűnöd meg lesz bocsátva.

No szegény Mitrea vette a szuette fejszenyelet, vadalmafából vágta vót az apja valamikor. Felmegy vele a kopasz havas tetejére, térdencsúszva belészúrja azt a sziklába. Osztan elkezdte odafel hordani a vizet a szájába. Hordta egy évig, hordta kétőig, hordta kilencig is, csak nem akart a szuette fa kihajtani. Teltek az évek, meghalt Ileána is a faluban, mert már öreg aszszony lett akkorra, Megölő csak hordta a vizet.

Ő is megöregedett, a háta kétrét hajlott, az álla a térdét verte, csak hordta a vizet. Már olyan öreg lett, hogy elbúcsúztak egymástól a tagjai, kezét-lábát is elvesztette már, de a feje még megvót, mikor már annak sem vót semmi több része, hát csak a feje höngörgött felfelé egymagában a hegyre, a fejben a víz. Vitte, vitte, ráöntötte a fejszenyelére, hátha kivirulna.

De nem virult ki. No, — azt gondolja, mert már nem volt mivel mondja, csak gondolta, — még egyszer utoljára megpróbálom. Avval vizet vesz a szájába s höngörög felfelé a nagy meredek sziklás úton. Már csak egy karnyújtásnyira vót a fától s hát egy parányi madárka csapódik elébe. Kicsimadár vót, tiszta veres. Ej volt tikkadva. Leesett Megölő elé, ott csicssergett nagy szomorúan:

— Meghalok, meghalok, egy csepp víz hián mindjárt meghalok.

— Messze van a forrás, nem tudok már odáig repülni. Ha volna egy csepp víz, talán nem halnék meg.

Megáll Megölő koponyája a höngörgésben, szájában a vízzel. Hát ez neki már a legeslegutolsó útja. Soha többet ő ide fel vánszorogni nem tud. Esik már szét a szája is. Ez az utolsó reménye, ez a korty víz. Ha ezzel megönti a fejszetövéjét, tán még kivirulna, neki fenn az égben Isten megbocsátna, de még Ileana is mosolyogva várna rá odafönt.

De csak rítt a madárka, azt mondja:

— Koponya, koponya, víz van a szájadba, szánj meg vele engem.

Megszánta Megölő, azt mondja magában:

— Van még olyan is, aki tőlem remél segítséget! No, madárka, neked adom a lelkem nyugodalmát, az utolsó reményemet. — Avval kinyitja a száját, odaröppen a madárka, kiissza a vizet, felröppen a magasba s hát abban a szent percben szárba szökken a fejszenyele, kivirul a fája, virág is nő rája, hull is már a szirma, havas tetejébe, kopár szikla között lesz egy vadalmafa s érett alma rajta!

Rászáll a madárka a fa tetejére, énekel teletorokkal, hát megnyílik a menny odafönt, angyalok serege ereszkedik lefelé, énekelnek azok is, mind azt énekelték:

— Irgalom, bocsánat!

Hallgatta a szegény koponya az angyali éneket, azzal odahöngörödé a többi elhulajtott tagjaihoz, azokkal egybeforradott, aztán szépen kinyújtózott a vadalmafa alatt, mint más becsületes halottak.

Jó a szentséges mitropolita arra egy fényes hintón, kinéz az ablakon, hát látja, hogy megnyílik a felhő, s ott száll benne Megölő. Két angyal vitte, a hónaljánál fogva, a kiesi madár meg ott szállott alatta s mind azt énekelte:

— Jut a menyországba,
Ki maga kárára,
Cselekszik jót mással!

Nézi a szentséges mitropolita, hát látja, hogy odafönt kivirult a vadalmafa, azt mondja a diákonjának. — Hozz fiam onnan nekem egy galyat. — No hozott is a diákon, a szentséges metropolita hazavitte, a monostor kertbe, a földbe heletűzte, kihajtott a galyacska, odaszállt a madárka, fészket rakott rajta. Véres Megölőnek emlékezetére úgy hitták ezentúl, hogy véres madárka. Kinek életéért egy nagy-nagy gonosznak, Isten megbocsáta.

I g n á c z R ó z s a fordításai

Csutak a vízen érkezett egészen szokatlan módon és erősen fuldokolva. A kiskutya még járni sem tudott — nemhogy úszni — így csak hengergett, hol a víz alatt, hol a víz felett, nyelte a vizet és percei meg voltak számlálva, ámbar szép, piros hajnal volt éppen és verőfényes nap ígérkezett. Ekkor valami erő a part-ra kormányozta a kiskutyát, majd két hátsó lábánál fogva fel-emelte, mire Csutak kiadta magából a felesleges vizet, ami nem csoda, hiszen eddig a tejhez volt szokva.

— Azt a disznót kellene a víz alá nyomni, aki beledobott — gondolta az öreg Dobai, aki nyugdíjas postás volt, gyógynövény-gyűjtő és éppen vasárnapi ebédjét akarta kihorgászni a patakból, amikor Csutak akaratán kívül és víziuton megérkezett, ámbar akkor még senki sem tudta, hogy erre a névre fog hallgatni.

Dobai újságpapírba csomagolta az eszmélődő kiskutyát és tarisznyába tette, gondolván, ha megmarad, hát megmarad, úgyis kellene egy kutya a házhoz.

És Csutak megmaradt Dobai, Szajkó, bizonyos hatósági közegek, sőt az író érdekében is... jelezve, hogy egy maszatos kiskutyából is lehet jó — vagy rossz — elbeszélés.

Ezek azonban későbbi dolgok. Ebben a pillanatban csak Csutak és Dobai vannak a színen, a többieket, majd az idő hozza, legutoljára — természetesen — az író.

Ismételnem kell, hogy szép, piros hajnal volt, talán május vége, amikor illatos még a napsugár is és a patakparti ligetes erdőben a kakukok egymás szájából veszik ki a szót, százon felüli éveket jósolva boldog-boldogtalannak. A nádasban a nádi rigó kerepel, mondván, hogy: — csek-csek-csek, csik-csik-csik — ami nem nevezhető dálnak, ámbar szomorúan üres lenne a nádas, ha elhallgatna.

Dobai ül a háromlábú kis széken, lesi horgait és a hajnal ragyogó nótázásában alig hallja meg, hogy zörög az újságpapír. Igen ám, de megrándul a horogzsinór is és az öreg postás csak izgalmas küzdelem után tudja partra segíteni a szép, különfelüli harosát. A harsa a zsákba kerül s az újságpapír zörgése csak ezután válik ismét hallhatóvá.

— Persze, a kutya! — kiált fel Dobai gondolatai között és reszkető kézzel kibontja az ázott papírt és a kiskutyát kiteszi a száraz fűre, arra a kalapnyi helyre, ahová a lombok között oda sűt a nap. A kutya reszket és pislog.

— Olyan vagy, mint egy ázott csutak — mondja az öreg postás és nem is gondol arra, hogy ezzel a névadás ünnepélye is megtörtént.

Csutak erre vinnyogni kezd és négylábra akar állni, ami ahogy se sikerül.

— Ne erőltesd a dolgot — inti Csutakot Dobai — még karikalábad lesz... és újra horgai felé fordul. A zsinórok mozdulatlanul áznak, a hajnalból reggel lett, a parton hangok hallatszanak, Csutak megszáradva alszik a gyepen és Dobai hazafelé készülődik.

— Fejéből, farkából leves lesz, a többit meg kirántom — gon-

dolja. Csutak nyugodtan szuszog, talán tudja, hogy ez az elhatározás nem rá vonatkozik.

Egy hónap múlva azt mondja Dobai a postás és növénygyűjtő:

— Addig mászkálsz a lábam alatt Csutak, amíg rád nem lépek — ámbár tudja, hogy nem lép rá, sőt ezt a kiskutya is tudja, mert két lábát ráteszi a kopott bakancsokra és túhegynyi kis fogáival a fűzöt kezdi rángatni.

Dobai különféle zsacszkókat aggat a gerendára és különféle virágokat rendez a szárító saroglyákon. A helyiségben tiszta illatok lengenek, a házban méhdongásos csend. Egyedül él az öreg postás a faluvégén és egyedül a világban. Gyereke nem volt, az asszony meghalt; az embereket kiszolgálta és megunta annak idején.

— Ne légy erőszakos Csutak — dörmög — és szíve megtelik melegséggel és Csutak szíve majd szétpattan a boldogságtól, hogy nevét hallja. A kiskutya ebben a névben és ebben a hangban él, mert ez a név a simogatás, a tej, a meleg és a játék. De ez a hang a tilalom is.

— Nem szabad — csattan néha és Csutak reszketni kezd, mint annakidején valami hideg fuldoklás után a vízparton. Csutak kutyalelke már megérintette a tulsó partot és valami csodálatos érzékenységet hozott onnét.

— Jó-jó — simogatja meg ilyenkor Dobai és Csutakban a rossz feloldódik és szíve fekete ijedelmét elsepri valami meleg jó-ság. De nem felejtí el sem ezt, sem azt.

Később, ha az öreg postás teríteni kezd magának, koccannak a tányérok s a konyhában csodálatos illatok felhőznek, Csutak már nem bir magával és keservesen ugatni kezd.

— Meleg még Csutak, meleg még — és Dobai fujja azt a csodálatos tényért, amelynél szebb edény nincs a világon.

— Nem bánom, nem bánom... — követelődzik a kiskutya, sőt morogni kezd, ami illetlenség.

— Várj, Csutak, megégeti a szádat...

— Nem bánom — ugat Csutak és ugrálni kezd.

— Várj! meleg még — inti a postás — de ha ilyen szemtelen vagy, hát tanulj — s leteszi a tányért Csutak elé, aki azonnal beledugja az orrát és majd hanyatvágja magát a forró ételtől.

— Jujjujjuj — síránkodik és kis lábával akarja levenni a fáj-dalmat, ami azonban még egy napig ragaszkodik orrához.

Ettől kezdve elég volt azt mondani:

— Várj Csutak, meleg még... — és a kiskutya toporzékolva bár, de megvárta, amíg Dobai beledugta ujját az ételbe és csendesen azt mondta:

— Egyél, Csutak.

Egy év múlva Csutak már nemcsak a szavakat, de a hang árnyalatait is osztályozta és mozdulatokból majdnem annyit értett, mint a szavakból. Ha például Dobai szomorúan azt mondta:

— Ebben a vízben talán nincs is hal... — Csutak lehorgaszott a fejét és osztozott a lemondásban. Ha pedig az öreg növénygyűjtő odahívta:

— Gyere ide, Csutak. Hát látod, ez a nadragulya, vagy farkascseresznye: hozzá ne nyúlj soha, érted? Jaj, hozzá ne nyúlj, nem szabad, nem szabad! Na, szagold meg...

Csutak undorral szagolta meg a mérges növényt és felborzolta szőrét, mintha azt mondta volna:

— Még a szaga se jó!

— De pénzt hoz a házhoz, ugye: mit csináljunk. Hát csak eredj vissza a tarisznyához. — Mivel pedig a tarisznya egyébként is bűvös szó volt, Csutak rohant a tarisznya őrzésére, amelyet ezekután csak életveszedelem árán lehetett volna elemelni.

Ha valaki jött az út tulsó oldalán, a kutya csak felült és nézte az illetőt. Ha a tarisznya felüli oldalon jött, felült és figyelmeztetően morgott, ha pedig még közeledett is az illető, Csutak morgása hörgéssé fajult és megmutatta fogait.

De Csutak osztályozta is az embereket. Asszonnyal, kisgyerekekkel nem sokat törődött, de szemmel tartotta őket és bizonyos férfiakra akkor is morgott, ha az út tulsó oldalán mentek. Bizonyos vándorlókat és kéregetőket nem eresztett be az udvarba, míg másokkal kivételt tett és ha a botjával kopogtató vak kol-dús jött, Csutak udvariasan be- és kikísérte.

Mindezekután egyáltalán nem csodálatos, hogy Dobai „szelmes” volt kutyájába, Csutak pedig „imádta” gazdáját, ahogy a szomszédok mondták, akik irigykedtek Dobaira — a vén zsugorira, akinek a bőre alatt is pénz van, az azonban csodálatos, hogy a szomszéd kutyák ugyanígy irigykedtek Csutakra, akinek még a lehelete is büzlött a sült hústól.

Igy jött el a következő őszi sárral, esővel, nyirkos köddel, falu-végi csenddel és tűzért ásitó konyhával. Dobai ránézett a kályhára, azután kutyájára:

— Ne fűtsünk be, Csutak?

Csutak megszagolta a kályhát és kettőt lendített bozontos farkán:

— Hát, ha te is úgy gondolsz, akkor befűtünk, — mondta az öreg postás, aki úgy érezte: megérti Csutakot és lehet, hogy igaza is volt.

A kályha pattogni kezdett, aztán dorombolni, mert jóllakott tűzzel és meleggel. Ekkor már sötét este volt. Dobai pipára gyujtott, szunyókáló kutyájára nézett és úgy érezte, a lengő pipa-füstben békés megelégedés van, ami több, mint a boldogság. A növények jól fizettek, a patak adott halat, a nyár barangoló szép emlékeket és ezekután csak jót hozhat az őszi is.

Csutak ekkor hirtelen felemelte fejét, de már elkéselt, mert szinte beszakadt az ajtó és Dobai hangtalanul esett össze egy bunkócsapás alatt. Csutak szinte repült, de csak egyszer tudott harapni, mert egy másik ember leütötte társáról a kutyát és talán agyon is veri...

— Ne vacakolj a kutyával! — mordult meg az első és félre-rugva Csutak vonagló testét, feltépte a szekrényt...

Azt mondják, hogy minden rosszban van valami jó is s ez így is van. Lám, az öreg Csordás kissé elmarad komájánál ujbort kóstolni, kimerítve a mértéktelenség bűnét, ámbar nem annyira, hogy a falu másik végére érve a józanság bizonyos fokát vissza ne nyerte volna. Így azután meghallotta, hogy Dobai magányos házából nyöszörgés hallatszik. Ejnye!

— Csutak! — kiáltotta — Csutak! — és várt. Ejnye! A nyö-

szörgés most mégjobban hallatszott s az öreg Csordás óvatosan odasettenkedett az ajtóhoz, aztán amit látott, elég volt ahhoz, hogy teljes józanságban loholjon a rendőrökért.

A többi már úgy ment, mint a fogaskerék, ha jól meg van olajozva. Rendőrök, orvos, telefon, mentőautó, újra telefon a környékbeli falvakba, a cirkáló járőröknek, őrszem a ház mellett, sőt Csutak elszállítása az őrszobára.

— Tán megmarad — mondta az egyik rendőr, aki Csutakot hozta és óvatosan letette a sarokba.

— Jó lenne — mondta az őrmester, — jó lenne.

És Csutak nagyon is megmaradt. Szokatlan volt ugyan a környezet, de nem annyira, hogy reggel felé két tányér rántott-levest el ne fogyasztott volna, pirított kenyérdarabkával... Fejét ugyan kissé nehezen tartotta — mintha hallgatódzna — ez azonban érthető, mert azon az oldalon éktelen daganat terpeszkedett. Étkezés után végigszagolta a rendőröket, azután elhelyezkedett az őrmester mellett, aki a levest hozta...

— Jól van Csutak, rövidesen elválik, hogy igaz-e a sok mese, amit rólad hallottam.

Nem is kellett sokat várni. Mire kivilágosodott, a laktanya udvarán ott volt mindenki sorba állítva, aki a környéken élt, mozgott és gyanítható volt.

— Gyere, Csutak!

A feljárón megálltak s ekkor Csutak moregni kezdett.

— Na gyere — mondta a rendőr — majd egyenként végignézzük őket.

Csutak azonban morgott és nem tágitott egy bizonyos iránytól.

— Így is jó, — mondta a rendőr — és engedte magát húzatni. A kutya már hörgött a dühtől és ha a póráz elszakad..., de nem szakadt el.

— Lépjen előre Szajkó barátom — mondta csendesen az őrmester.

Az ember arca sárga volt, mint a viasz. Csutak örvongött.

— Menjen be az irodába.

Egy rendőr lépett melléje.

— Na, gyerünk!

A kutya üvöltve acsarkodott utánuk.

— Várj még — csitította az őrmester — hátha nem egyedül volt — és megsimogatta Csutakot, aki most a balszárny felé vonszolta a rendőrt.

— Aha — bólintott — aha. Elég messze álltál a kollegádtól, Cinege. Ne edd meg, Csutak, ne edd meg. Vigyétek be Cinege urat is...

Ezek után Csutakot a többiek nem érdekelték és félóra múlva kijött egy rendőr és kinyitotta az ajtót.

— A többiek elmehetnek. Köszönjük a fáradságot.

Az egész történetet különben Dobai bácsitól hallottam, amikor horgászás közben megismerkedtünk.

— A tarisznýához ne tessék közel menni. Csutak — szólt a kutyához — nem szabad! Jó ember...

Csutakkal már nehezebben barátkoztunk meg; talán megérezte, hogy novella lesz belőle?

Nem tudom.

A BALATONNÁL

*Fekszel a parton, s élvezed a víg
eloldódást a mától, a világtól.
Szemközt a hegyről ritka köd szivárog,
s fölötte tompa felhő. Sose lángol
a táj, csak izzik átszőve ezüsttel,
hálókát húz a fény a víz alatt,
s úgy játszanak a fehér habtaréjok,
mint bujdosó, parányi madarak.*

*Gondolatod s néhány lassú vitorla
vonul a láthatáron csöndesen,
s a parttalannak látszó, mély tükörben
tekinteted szelíden elpihen.
Zsongó zene párázik a habokról,
a béke száll ily puha szárnyakon,
emeld fel homlokod a tiszta fénybe,
s borítson el gyógyító szájalom.*

*Sajnálđ magad, mert ime, mire képes
a víz, a lomb, vitorla, barna hegy!
Hisz ezt a békét, ami itt körülvesz
magadnak csak kicsit köszöntheted.
Látod, milyen sugárzók mind a színek?
Szép csillogó mosoly a lombos ég!
Adtál-e annyit ma az életedhez,
a boldogsághoz, mint ez a vidék?*

*Sajnálđ magad, és sajnálđ azt az embert,
aki úgy őrzi reszkető szívét,
hogy jóságot másoknak sosem adna,
és nem fogadja el soha tiéd.
Pedig te több vagy mint a víz, a nádas
s a nyárfasor a tulsó oldalon.
Annyit sem számítsz ezen a világon
sokak szemében, mint a Balaton...*

Csanád Béla

ESZMÉK ÉS TÉNYEK Irja Mihelics Vid

Lamennais halálának századik évfordulójáról elsősorban a franciák emlékeztek meg, újszerű és érdekes mozzanatokkal azonban inkább csak a *Tablet* és a *Time and Tide* közleményeiben találkoztam. Mindkét közlemény egy könyvvel foglalkozik, amely a centenárium alkalmából jelent meg Londonban. A könyv címe „Profétaság és pápaság”, szerzője *Alec R. Vidler*. A *Time and Tide* cikkírója, *Christopher Sykes* nem habozik kijelenteni, hogy noha *Vidler* anglikán vallású, eddigelé ez a legjobb angol mű, amely *Lamennais* felől tájékoztat, s világviszonylatban sem kétséges, hogy egyike a legkiválóbb egyháztörténelmi tanulmányoknak, amelyeket napjainkban készítettek. A katolikus *Tablet* írója, *Roland Hill* sem fukarkodik a dicsérrettel. Szerinte a könyv, amely rengeteg kutatás eredményeit sűrítette össze, pótolja végre azokat a hiányosságokat is, amelyeket a bírálók még a legjobbnak tartott francia életrajzban, a *Duane*-féleben is kénytelenek voltak észlelni.

Gondolom, helyesen járok el, ha előre bocsátok néhány ismertebb adatot, és pedig abban az összefüggésben, amelyben én látom azokat. *Lamennais* a legkihívóbb francia tájon, a Bretagneban született, 1782-ben. Mint nemzedékének annyi más tagja, akiket a hivatás papi pályára vonzott, ő is ellenségesen nézett Napoleonra és a királyság visszaállításában reménykedett. Mint már nyílt rojalista, 1814-ben *Patrick Robertson* néven Angliába menekült és csak a Száznapos uralom múltával tért vissza Franciaországba, ahol 1816-ban pappá szentelték.

Előjáróinak azonban kezdettől fogva gondot okozott, mert mind élesebben szembefordult a gallikán irányzattal, egyre inkább meggyőződésévé vált, hogy a „trón és oltár” szoros szövetségé időszerűtlen konzervativizmusra készíti a katolikus erőket. Ami célként kirajzolódott előtte, egy olyan vallási, szellemi és társadalmi megújulás volt, amely szakít az elavult hagyományokkal, lemond a kiváltságokról és orvosolja az igazságtalanságokat. Ezért gondolta *Lamennais*, hogy Franciaországba is át kell ültetni azt a „liberális katolicizmust”, helyesebben: katolikus liberalizmust, amely Belgiumban már előtte szárnyakat bontott. Ugyanakkor azonban *Lamennais*, aki egyházának sovínizmusát is le akarta küzdeni és ehhez Rómától várta a segítséget, az „ultramontanizmusnak”, a „hegyen túlra”, azaz Róma felé tekintésnek is szószólója lett. Így történt azután, hogy egyik oldalról sem kapott támogatást és mindvégig magára maradt. Eszméi, amelyeket diplomáciai érzék nélkül hirdetett, és ténykedései, amelyeknél nem akart hallani politikai tapasztalatokról, épp oly kevésbé tetszettek a régi és az új liberálisoknak, mint a francia püspököknek. Végül is XVI. Gergely pápa indítva érezte magát, hogy két körlevélben is elítélje annak a *Lamennais*nek megnyilatkozásait, aki kétségtelen jóhiszeműséggel éppen a Szent-szék bajnokának tekintette magát.

Azt már *Vidler* mutatja ki, hogy *Lamennais* kezdetben meg sem értette: mi történt körülötte. Amikor rájött, megrázó volt

a hatása. Elvesztette hitét nemcsak a pápaságban, de általában az egyház intézményében is. A legmagányosabb emberként fejezte be életét 1854-ben. Radikális politikusok, így Mazzini is, hiába próbálkoztak azzal, hogy csatlakozásra bírják. IX. Pius pápa nemeslelkű ajánlatokat juttatott hozzá a kiengesztelődésre, Lamennais azonban még csak nem is válaszolt.

Itt jegyezhetem meg, hogy Vidler, bár igen rokonszenves képet fest XVI. Gergelyről, azon a nézeten van, hogy Lamennais, ha termékenyebb éveit egy élesebb elméjű pápa alatt élte le, nem vesztett volna el az Egyház számára. Sykes is osztja ezt a felfogást. Tragikus mozzanatot szerinte, hogy Lamennais nem volt közelebbi kortársa IX. Piusnak, mert mindketten jótékonyan befolyásolták volna egymást. IX. Pius ugyanis, akit 1846-ban ültettek Szent Péter örökébe, Sykes megítélése szerint pontosan az ellentéte volt elődjének: liberális már vérmérsékleténél fogva, amellet az abban pártolója az ultramontan irányzatnak, mindenekfölött pedig olyan ember, aki semmiféle megalkuvást nem tűrt maga körül.

Vidler sok oldalról és színesen jellemzi Lamennais egyéniségét és történeti szereplését. Kis gyermek volt, amikor kivitte dajkája a mólóra. A tengeren nagy vihar dühöngött. Sokan figyelték aggódva a fergeteges hullámokat. Egyszerre csak felkiáltott a gyermek: „Ők is azt nézik, amit én, de ők nem látják azt, amit én.” Akár igaz ez a kis történet, akár nem, fölöttebb jellemző a későbbi Lamennaisre is, aki sorjában magáévá tette és sorjában elejtette a forradalom utáni francia monarchia, majd a köztársaság, a

tekintély és a szabadság, a klerikalizmus és a laikus apostolság ügyét, de mindezekben az elmentmondásokon át is nyílegyenesnek érezte a maga irányát. A kortársaknak azonban nyilván más volt a felfogásuk, mert csak ez magyarázhatja Newman megállapítását: „Lamennais az egyetlen példa a kereszténység történetében, hogy egy embernek, akiben minden képesség megvolt arra, hogy a legfélelmetesebb szakadársgót támaszsa, még az sem sikerült, hogy az Egyház legkisebb gyermekei közül akár egyet is elszakítson az egység központjától.”

Ennek ellenére sem kétséges azonban, hogy Lamennais gondolatai mélyen áthatottak korának és a következő nemzedéknek katolicizmusát. Kedvelt tanítványai, Lacordaire és Montalembert lettek a francia katolikus megújulás vezérei a XIX. században, s még Veuillot is, az „Univers” főszerkesztője, aki semmiképpen sem volt barátja a liberális katolikusoknak, ezeket írta 1846-ban: „Nem szabad elfelejtünk, hogy Lamennais mérhetetlen szolgálatokat tett. Ő volt az első, aki előállt mindazokkal az eszmékkel, amelyeket ma védelmezzünk. Ő vágta a sziklába a kaput az úthoz, amelyen ma haladni igyekszünk.” A szikla, amelyre Veuillot célzott: a francia egyház nacionalista és gallikán hagyományai. Lord Acton, az ujkori Anglia első nagy katolikus történetírója hívta fel a figyelmet ezzel kapcsolatban arra, hogy 1831-ben a római breviáriumot sehol sem lehetett megvásárolni Franciaországban: annyira erős volt Róma ellen a hangulat. Ezzel a gallikanizmussal vette fel a harcot s ezzel szemben lett Lamennais — ha kissé egyéni fogalmazásban is — a

pápai oszlatkozhatatlanság heroldja, negyven évvel a dogma kihirdetése előtt. Az akkoriban történtek tanulságaival elméjében intette egyházát: óvakodjék az oltár és a trón túl szoros szövetségétől, amely csak veszedelmet zúdíthat rá. Próbálta felrázni a francia papságot abból a tetszelgő közömbösségből, amely nem tett különbséget a Cézarhoz tartozó és nemtartozó dolgok között. Egy olyan nemzedék előtt, amely két pápa fogszábvételének volt tanúja, hévvel hirdette: az egyháznak, hogy erős legyen, függetlenné és szabaddá kell válnia. Ezeknek az eszméknek volt eleven szócsové Lamennais lapja, az „Avenir” is, amely már forradalmi és újszerű jelszavával: „Isten és Szabadság”, ezzel a Newman szerint „különös egyveleggel” is ugyancsak meghökkentette a francia főpapokat.

A fiatal Lamennais 1817-ben bocsátotta közzé a négy kötetes „Esszé a vallási kérdésekben való közömbösségről” első kötetét, amely egyszeriben ismertté tette nevét a divatos szalonokban és a papság körében. „Nagyszerű munka — jelentette ki Lamartine —, szerzője gondolkozni tud, mint De Maistre, írni, mint Rousseau; érvekben erős, igaz, emelkedett, festői, új és tökéletesen egész.” Mint Roland Hill hozzáfűzi, kevés modern olvasó osztaná ezt a véleményt, hiszen a mű valamennyi oldalán hemzseg az, amit ma kétséges és meg nem győző általánosításoknak mondanánk. A közönségsiker is mutatja azonban, hogy a könyv időszerű szellemi szükségleteket tartott szem előtt. Lamennais nagy célja az volt vele, hogy behordja a szellemi szakadékot, amely egyfelől a bölcseleti és tudományos racionalizmus, másfelől a

teológiai tekintély-elv közti mutatkozott. Mig Chateaubriand, a másik breton, inkább esztétikai gerjedelmekre alapozta a maga érveit, Lamennais a saját területükön ment a racionalisták és a kételkedők elé, és azt kívánta igazolni, hogy ésszerű bizonyosságok rendszere az, amire a ki nyilatkoztatás támaszkodik. A katolikus vallás sok olyan oldalát világította meg, amelyet addig vagy elhanyagoltak, vagy kellő módon ki nem fejtettek, így az egyház közösségi és szociális jellegét és az individualizmusban rejlő tévedéseket is. Bizonyította, hogy a tudós is már feltevésekből indul ki, sehol és soha meg nem található tehát az emberi elnében az a „tabula rasa”, amelyet Descartes képzelet magának. Hangoztatta, hogy a kereszténység hagyományos hite egy másfajta társadalmi és politikai berendezkedéshez is alapul szolgálhat; hogy az egyház nincs hozzákötve az „ancien régime”-hez; hogy az egyháznak is a szabadság az éltető eleme.

Annak ellenére azonban — alapítja meg Hill —, hogy Lamennais igen sok tételét azóta általánosan magukévá tették a katolikusok s nem egy katolikus teológus és író azon az alapon épített tovább, amelyet ő fektetett le, az igazság az, hogy ez a ragyogó és merész zseni nem volt sem hittudós, sem bölcselet, sem politikus, sem történész, jóllehet lángelméje mindegyik irányban megnyilatkozott. Lamennais lényege ugyanis az, — persze nem a bibliai, hanem lélektani típus értelmében — hogy próféta volt, olyan próféta, mint Siennai Szent Katalin, vagy Assisi Szent Ferenc. Lamennais nem volt szent, de meg volt benne a prófétai adomány, hogy olvasni tudta a kor jeleit és átértelmezte a változások szükség-

gét. S ennek a vonásnak meglátása és kidomborítása ad különös értéket Vidler kutatásainak.

A „próféták” — írja Hill — természetesen szerint összeütközésbe juthatnak a „papokkal”, akik ugyanolyan joggal tekintik magukat Isten megbízottainak, és pedig abban a vonatkozásban is, hogy nekik kell épségben megőrizniök a kinyilatkoztatott hitigazságokat. Ez az összeütközés nem más, mint az ősidőktől felépő küzdelem a tekintély és a szabadság között. Jelentősége pedig abban van, hogy sem a pap, sem a próféta nem lehet meg egymás nélkül, bármennyire is az egyik vagy a másik felé forduljon rokonszenvünk. Eszmeileg és emberileg mind a kettő szükséges az egyház életében.

Vidler adatai és fejtegetései szembevetően elénk tárják a prófétának mind az erőnyeit, mind a hibáit Lamennaisben. Végösszefoglaló volt és független bármiféle érdekeltségtől: „lelkének breton egyszerűsége”, mindig visszariadt attól, hogy alarcot öntsön, vagy engedményeket tegyen a világi siker érdekében. Az sem áll, hogy büszke lett volna: tévesen ítéltek meg, akik ebben keresték lázadásának okát. Ellenben sóvárgott tanítványok után. Vonzani, magával ragadni és vezetni kívánt, akár mint ünnepelt szónok az előkelőségek szalonjaiban, akár mint apácák lelki igazgatója, akár mint előadó La Chesnaie lelkes és komoly fiataljai közt, akikből a liberális katolikus mozgalom törzskarát nevelte ki, köztük egy Ozanamot.

A próféta hibái voltak, hogy nem rendelkezett kellő ismeretekkel és tapasztalatokkal. A leghiszékenyebb emberek közé tartozott. Amikor Montalembert és Lacordaire kíséretében Ró-

mába ment, azt képzelte, hogy a pápa, akit az egyház összeomló birtokállományára áhító európai nagyhatalmak minden oldalról ostromoltak, maga is segítséget nyújt azok terveihez. Nem kevesebbet kért ugyanis a pápától, mint hogy álljon a szabadság forradalmának élére, s kérte ezt attól a pápától, aki „A Szentszék és az Egyház diadala az ujitók rohamai fölött” címmel írt értekezést 1799-ben, akitől Anconát a franciák, az északi tartományokat az osztrákok vették el s akinek éppen az orosz cárt, Lengyelország elnyomóját kellett közvetítőül elfogadnia. Ugy tünhetett fel Lamennais a pápa előtt, mint a gyermek, aki nem tud semmit a világ történeti valóságai vagy a dolgok lehetőségei fölül. S nyilván ezzel okolhatjuk meg azt a szerencsétlennek bizonyult mozzanatot, hogy a pápa kiméletes szavai bizonytalanságban hagyták Lamennaist és barátait. Egyébként ugyanis tiszta volt a helyzet — állapítja meg maga az anglikán Vidler: „Amíg a próféták látomásait egyedül az az ügy tölti ki, amelynek képviselése reájuk nehezedett, a papok azért is felelősek, hogy az egészséges tan egyik oldala se hanyagoltassék el, és oda kell hatniok, hogy ami üdvös intézmény, ne dobassék ki az egyház hajójából”.

Lamennais mindenesetre csalódottan tért vissza hazájába. Ugyis mondhatjuk, hogy kiábrándultan. Ezt pedig akkor értjük meg igazában, ha tudjuk, hogy Lamennais egyetlen mértéket ismert: a logikát. E tekintetben emlékeztet Newmanre, akivel egyébként is sok hasonlóságot mutat. A különbség azonban az, hogy a későbbi biborosan páratlan mértékben megvolt a történeti érzék és a nagyobb

türelmesség erénye is. Newman logikai rendszere ez volt: Ha nincs pápa, nincs egyház; ha nincs egyház, nincs kereszténység; ha nincs kereszténység, nincs vallás — legalább is azoknál a népeknél nincs, amelyek egyszer már keresztények voltak. Lamennais viszont egy olyan kezdőtételből indult ki, amelyet a katolikus gondolkodás, ha végig elemzi, nem fogadhat el. Szólt pedig ez a tétel akként, hogy az egyetlen valószínű bizonyosság a „sensus communis”, az emberiség egyetemes meggyőződése és hagyománya. Amikor azután emiatt 1832-ben egyházi elítélés is érte, nem azért vetette magát alá az ítéletnek, mintha elismerte volna tévedését, hanem mert még hitte, hogy jogszerűen nem tagadhatja meg a pápától az engedelmességet. A rákövetkező négy év alatt azonban, amíg megmaradt az egyházban — forma szerint ugyan soha nem közösítették ki —, hite gyorsan darabokra tört. Eljutott arra a következtetésre, hogy miután a pápa elejtette a „sensus communis” elvét, neki és követőinek kell azt a vallási és társadalmi újjászületés okából megragadniok. S végső fogalmazásban a „sensus communis” azonosult nála a kinyilatkoztatástól nem segített ember természetes értelmével. S így Lamennais, aki a racionalizmus ellenfeleként lépett fel, maga is megérkezett a racionalizmushoz.

Nem került kezembe mostanában külföldi lap vagy folyóirat, amely valamilyen formában ne foglalkozott volna a német helyesírás javasolt reformjával. Csaknem valamennyi idézte Thomas Mann nyilatkozatát is: „A leghatározottabban ellenzem

a tervet, amely csak szegényebbé, kevésbé széppé és kevésbé világossá tenné a nyelvünket. Igazán nem célom, hogy megnehezítsem a német nyelv tanítását, de az a nézetem, hogy a mi helyesírásunk, amely a múltban már egyszerűsödött, nem okoz akkora nehézségeket, hogy a „rükker” vagy „fuks”-féle borszalmákhoz kellene folyamodnunk. Ellene vagyok annak a brutálitásnak, amely megakadja tagadni az egyes szavak származási történetét és ki akarja irtani a betűk csoportosításából azokat a jelzéseket, amelyek éppen a szavak helyes kiejtéséhez adják meg a kulcsot a tanulóknak.”

Nyilatkozott azóta a német írásművészet több más képviselője is, akik szintén elítélik a szándékolt változtatásokat. De főleg a német nyelvészek köréből hangzottak el olyan hozzászólások, amelyek a saját nyelvetületükön kívül is figyelmet keltettek. S bár a jelek arra mutatnak, hogy a reform-terv máris megbukott, el kell ismer-ni, hogy az általa megindított viták sok érdekes szempontot tanulságos módon világítottak meg.

A német helyesírás „gyökere” reformjának kérdése a második világháború után, a negyvenes évek vége felé lépett előtérbe. Különösen az alsóbb fokú iskolák oktatói kardoskodtak mellette. Az újítk a legkülönbözőbb ötletekkel álltak elő. A mozgalom olyan arányokat öltött, hogy legutóbb húsz szakember — németek, osztrákok és svájciak — ült össze Stuttgartban. Hivatalos megbízásból-e, vagy sem, azt az olvasott közleményekből nem tudtam megállapítani. Bizonyos azonban, hogy megkapták mindazokat az előterjesztéseket, ame-

lyek ebben a tárgyban mindaddig a hatóságokhoz érkeztek. Nyolc napon át tanácskoztak, majd kidolgozták összesítő javaslatukat, amelyet „stuttgarti ajánlások” elnevezéssel becsátottak a nyilvánosság elé. Lényegesek a következők:

A főneveket nem kell nagy kezdőbetűvel írni.

A *tz* helyett *z* irandó. (Nem *Platz*, hanem *plaz*.)

Az idegen szavakat német szavak módjára kell írni. (Nem *Phantom*, *Ethik*, *Cypresse*, *Nation*, *Revolution*, *Ouverture*, *fair*, hanem: *fantom*, *etik*, *zipresse*, *nazion*, *rewoluzion*, *uwertüre*, *für*.)

A nyújtó *h* csak az *e* előtt marad meg (*dehnen*, *lehrer*), más magánhangzók előtt mellőzendő. (Nem *Zahn*, *Kohl*, *kühn*, *Uhr*, hanem: *zan*, *kol*, *kün*, *ur*.) Kivétel, ha a *h*-nak megkülönböztető szerepe van, mint *ihn* és *in*, *ihm* és *im* esetében is.

Az *ie* helyett egyszerűen *i* irandó. (Nem *die Liebe*, vagy *biegt*, hanem: *di libe*, *bigt*.)

Ha tehát keresztülvinnék az ajánlásokat, ilyenfajta szóképeket kellene megszoknia a szemnek: *klawir*, *bandinst*, *kissand*, *onedis*, *riwale*, *teologi*, *walsig*, *kanfart*. A *Neue Züricher Zeitung* közlött egy oldalt Gottfried Keller egyik ismert novellájából a stuttgarti helyesírás szerint, s mi tagadás, amint átvergődtem rajta, az volt az érzésem, hogy újból tanulhatok némétül.

Ez is egyik mozzanat különben, amelyre már az első között utal *Rudolf Hotzenköcherle* abban a remek tanulmányában, amelyben elutasító álláspontját okolja meg. Bármennyire szoros a kapcsolat a hang és az írás között — állapítja meg a svájci nyelvész —, kétségtelen, hogy minél fejlettebb egy nyelv, an-

nál kifejezettebbé válik benne az írott szó öntörvényszerűsége. A fejlett nyelv fejlett kultúrát jelez, s a kultúra fejlettsége éppen annak köszönhető, hogy az írás megőrzi és átörökíti az élőkre az elhalt nemzedékek szellemi értékeit. Nyilvánvaló tehát, hogy zavaró különbségek az írásmódban mindmegannyi sorompó, amely gátolja a mult-hoz való kapcsolódást. A kultúrnyelvek azonban, ha egyben világnyelvek is, nemcsak történeti, de térbeli funkciót is gyakorolnak, s így azután minél messzebb terjednek anyanyelvi határaiknál, annál parancsolóbb szükség, hogy írásmódjuk lehetőleg ne változzék.

A stuttgarti ajánlásokhoz hasonló reformok pusztán technikai és gazdasági síkon is olyan nehézségeket okoznának, amelyekkel képtelenség megküzdöni. A nyelvtanokat és a szótárakat az egész világon újra kellene kiadni, a nyomdai berendezéseket és írógépeket, legalább is a német nyelvterületen mind át kellene alakítani. Kiszámították, hogy egyedül a svájci újságok és folyóiratok állószedéseinek újrakészítése kerekén három millió frankba kerülne. Még nagyobb költséggel járna azonban s mondhatni, emberfölötti munkát követelne az a látszólag jelentéktelen dolog, hogy az abberend miatt az összes könyvtárakban át kellene dolgozni a katalógusokat.

A reformot főleg az oktatók kívánják, akik közvetlenül tapasztalják a nehézségeket, amelyekbe a német helyesírás elsajátítása ütközik. Hotzenköcherle sem tagadja, hogy sok időbe és erőfeszítésbe kerül, amíg valaki megtanul helyesen írni, az írásmód azonban nem egyedül az oktatók és a tanulók ügye, hanem mindazoké, akik beletar-

toznak a nyelvközösségbe. Mindenekelőtt az olvasóké, s ezzel kapcsolatban meg kell állapítani, hogy az ő részükről még soha nem hangzott el panasz a mai írásmód miatt. A döntő ok azonban, amiért feltétlenül el kell vetni a javasolt reformot, az, hogy a stuttgarti ajánlások önmagukban sem állják meg a helyüket. A szerző erre vonatkozó szakszerű fejtegetéseiből csak néhány részletet emelek ki, amelyekről gondolom, hogy érdekelni fogják a német nyelv őszes ismerőit.

Mindenekelőtt téves az a fel fogás, mintha a német nyelv alakulásában a hagyományos írásjelek és a kiejtett hangok egymástól túlságosan széjjeles tek volna. A francia vagy az angol nyelvhez képest egyenesen eszményi az állapot. Ha tehát meg is lehetne fontolni kisebb javításokat, a stuttgarti ajánlásokhoz hasonló gyökeres változtatásoknak semmi indokuk. Hasznos volna például, ha megszüntetnék a kétféleségeket, amelyek ma egyformán helyesek, de zavarják a tanulókat (*Quarg* és *Quark*, *Zwetschge* és *Zwetschke*). Rendet lehetne teremteni abban az egyvelegben, amely ma a szavak összeírása vagy különválasztása terén mutatkozik (*nebenher gehen*, de *hinterherlaufen*), annál is inkább, mert az egybeírások miatt csak úgy hemzsegnek a szörnyeteg szavak. Egyszerűsíteni kellene a szavak elválasztásának szabályait is. A közbeszédben is meghonosodott idegen szavak zömét nyugodtan írhatnák a német kiejtés szerint.

Am teljes lehetetlenségekre vezetne, ha megszüntetnék a főneveknek nagy kezdőbetűvel való írását. A német nyelvnek ugyanis az a sajátága, hogy minden melléknév főnévvé vál-

tozik, mielőtt nagy kezdőbetűt kap, következésképpen ha eltörnének a mai szabálytól, felbomlanék a nyelv egész szerkezete. (Egy példa rá a javasolt írásmód szerint: „... dass di hilfe nur kranken und notleidenden kindern zugute kommen soll.” Kérdés, hogy a betegek és a szükségét szenvedő gyermekek részesülnek-e a segítségben, vagy csakis a gyermekek, amennyiben betegek és szükségét szenvednek?) Ami az *ie* eltörlését illeti, ez még a mainál is nehezebbé tenné a helyesírás megtanulását. Ma ugyanis általános szabály, hogy a kiejtésben hosszú *i* jele az *ie*. A stuttgarti ajánlások viszont egész csomó esetben megtartanák az *ie*-t (amikor például meg kell különböztetni a szavakat: *vergiesst* és *vergisst*), vagyis külön megtanulandó kivételek lépnének egy általános szabály helyébe.

„Naiv naturalisztikus babona az, hogy írás és hang teljesen fedheti, vagy kell, hogy fedje egymást — fejezi be tanulmányát Hotzenköcherle. Egy rosszul értelmezett haladás képromboló hevével szemben tehát egységesen kell síkra szállunk az íráskép lehető legnagyobb folytonossága mellett. Történeti nyelvek semmiképp sem arra valók, hogy eszperantista képzelgések vadászterületévé tegyék őket”.

Talán csak azt fűzöm még hozzá, hogy a német nyelvterület lapkiadó és könyvnyomtató szakmai szervezetei egymásután jelentették be: még abban az esetben sem hajlandók a stuttgarti ajánlásokat keresztülvinni, ha hivatalos helyről kapnának rá felszólítást.

*

Kereken másfél századdal ezelőtt, 1809-ben, annak a napnak

éjjelen, amelyen eltemették Joseph Haydnt, a híres karmestert és zeneszerzőt, két férfi jelent meg a bécsi Hundsturner temetőben a koszorúkkal borított, frissen hantolt sír előtt. A megvesztegetett temetőőr kiásta és felnyitotta számukra a koporsót, ők pedig magukhoz vették a fejet, amelyet előbb el kellett választaniok a testtől. Az egyik férfi Johann Peter, a tartományi fogház igazgatója, a másik Joseph Karl Rosenbaum, eszterházi hercegi titkár volt. Feltehetjük, hogy a sötét halottgylázásban egyedül a tudományos kíváncsiság vezette őket. Mind a ketten ugyanis lelkes hívei voltak Gall bécsi orvosnak, a „frenológia”, a koponyatan meg alapítójának, aki azt is hirdette — mint bebizonyosodott: tévesen —, hogy a koponya külső alakjáról következtetni lehet az agyfálmány egyes részeinek fejlettségére. Nyilván azt gondolták: itt a páratlan alkalom, hogy akkor jussanak hozzá egy lángelme koponyájához, amikor annak még a belsejét is épségben találják.

1820-ban Frigyes cambridgei herceg Kismartonban járt, ahol tiszteletére előadták Haydn két nagy oratóriumának egyikét, a „Teremtés”-t. A rákövetkező díszlakomán az angol főúr pohárköszöntőjében megemlékezett az elismerésről, amely Angliában a halott mestert övezi, majd Esterházy herceghez fordulva ezeket mondta: „Mennyire boldogok lehetnek önök, akik ezt a Haydnt életében a magukénak vallhatták, azóta pedig, hogy meghalt, földi maradványait birtokolják”. Ez juttatta eszébe a vendéglátó hercegnek, hogy Haydn csontjai ahelyett, hogy székvárosa világdicsőségét szolgálnák, Bécsben pihennek. Mindjárt enge-

délyt is kért és kapott rá, hogy a tetemet exhumálják és Kismartonba szállítsák. S akkor derült ki, hogy a nagy zeneszerzőnek hiányzik a feje. Elárvult paróka jelezte, hogy a temetéskor még meg kellett lennie. A rendőrség is nyomozást indított, de minden eredmény nélkül.

A koponya csak jóval később került elő, akkor, amikor Johann Peter meghalt. Az özvegy ugyanis, félve a büntetéstől, nem merte keresztülvinni férjének a koponyára vonatkozó utasítását, hanem a család háziórvosának közvetítésével a hatóságok tudomására hozta a dolgot. Több-kevesebb hercehurca után a bécsi zenebarátok társaságának őrizetére bízták a koponyát. Ennek múzeumában lehetett azt látni az idei év június 6-ig.

Mindezeket az adatokat *Eva von Hoboken* írásából vettem, amelyből megtudjuk a különös történet záró fejezetét is: az idén pünkösdi vasárnapján Haydn koponyáját hozzátették a Kismartonban (Eisenstadtban) nyugvó többi csonthoz. A kegyeletos aktus országos jellegű hivatalos ünnepség keretében ment végbe. A koponyát gyászkíséret vitte Bécsből Kismartonba. Megelőzően a zenebarátok társaságának székházában felavatalozták az aranyozott babérágakkal övezett koponyát s In-nitzer bíboros-érsek egyházi szertartást végzett. A községek, amelyekben a motoros halottaskocsi és a kíséret 130 gépkocsijával áthaladt, lobogódíszben, felvirágozva és harangzúgással köszöntötték a nagy művész erekléjét. Rohraiban Haydn szülőfalujában az emlékmű előtt megállt a menet és újabb gyászünnepség volt. Kismarton széléből, ahol a népviseletbe öltözött

lakosok egyházi menetté sorakoztak fel, már lépésben haladtak. Irány a templom volt, amelynek boltívei alatt már kátafalkon feküdt a mauzoleumból odaszállított érckoporsó. Az egyházi szertartás után leemelték a koporsó fedelét. Megható jelenet következett. Gustinus Ambrosius burgenlandi szobrászművész kezébe vette és fel-

mutatta a koponyát, majd rátette a koporsóban ujonnan elhelyezett halotti vánkosra. Utána meghajolt és homlokával érintette a koporsót. A fej visszatért a teshez. Ujból rácsavarták a fedelet a koporsóra. A menet most a kis mauzoleumhoz vonult, ahol a koporsót ima hangjai mellett belesüllyesztették a márvány-sarkofágba.

A KIS ÚT

Szüleim és köztünk, fiatalok közt gyakran esik szóváltás a pénznek és egyáltalán mindennek, amink van, a felhasználásáról. Ők mindent el akarnak rakni, megkímélni, takarékoskodni, megőrizni, hogy „holnap” is legyen. Mi meg azt mondjuk, bolond, aki valamit megvon magától csak azért, hogy holnap is legyen. Ma akarom élvezni, amim van; ma eszem és majd holnap koptatom meg, ha muszáj. És az öregek erkölcsprédikációjára azt felelem, hogy az Evangéliumban is írva van: Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket...

1. Igen, ez benne van a Szentírásban, ám így folytatódik: ... „kincseket, melyeket a rozsdá és a moly megemészt, hanem gyűjtsetek magatoknak olyan kincseket, melyeket a rozsdá és a moly meg nem emészt.” Az Őn által idézett szentírási mondatnak ezt a második részét nem látjuk biztosítva a levélben kifejtett életszemléletben.

A keresztény felfogás a javakról és felhasználásukról az, hogy minden, ami van, az Ur Istent dicsőít; mi Tőle kapunk mindent, de csak használatra és sáfárkodásra. És egyszer majd számon fogja kérni tőlünk, hogy mire használtuk. Persze hogy adta a magunk életének fenntartására, adta a mieink, a Tőle ránk bízottak fenntartására... „A jól rendezett szeretet az önszereteten kezdődik” —

mondja a sokszor idézett mondat, — csak hogy szabatosan azt is így kellene fogalmazni: „a jól rendezett önszereteten.” És a jól rendezett önszeretet legfőképpen azokra a javakra törekszik, amelyeket a rozsdá és moly meg nem emészt.

2. Nem kapjuk ezeket a javakat egyformán. Anyagi és szellemi javakban, értelmi képességekben és testi erőben különbözök vagyunk. Az egyik tíz talentumot kapott, a másik csak ötöt, megint másik egyet..., de mindegyiknek számot kell adnia és a Számonkérőnek egyáltalán nem elég, ha pusztán megőriztük, még gyarapítani is kell, amit kaptunk. A javaknak csak nekiülni, akár úgy, hogy zsongorion is kapzsian gyűjt és harácsol, és elvesz mindenkítől amit elvehet, csak azért, hogy

legyen neki vagy övéinek, — akár úgy, hogy felelőtlenül költ és pazarol és prédál, mert hiszen „a magáét” költi — ez nem felel meg az Evangélium szellemének. Az Úr Jézus csoda árán is tudott kenyeret teremteni a pusztaságban, mégis, miután jóllaktatta vendégeit, felszedette a maradék kenyeret és halat, hogy kárba ne vesszen...

Minél finomabblelkű valaki, annál jobban érzi, hogy csak vendég módra ül az Istennek, az emberiség közös Atyjának asztalánál. És állandóan ott él tudatában a kérdés: Vajjon jut-e mindenkinek? Marad-e a később érkezőknek, a munkában lévőknek, a betegeknek, az öregeknek is, akik nem ülnek a terített asztalnál? És minél többször gondol erre, annál szívesebben meríti kanálát a közös tálba. — egészen addig, hogy nagyon is finom és mély lelkek az önkéntes szegénység vállalását érzik lelki szükségletüknek. Igen, azért kaptuk javainkat az Istentől, hogy használjuk őket, hálás szívvel, gond nélkül. De ugyanakkor takarékosan kell bánni az anyaggal, mert tiszteljük, megbecsüljük, mint az Úrnak tulajdonát.

3. Isten nem osztotta ki a javakat egyformán. Nem igaz-

ságtalanságból és nem „véletlenségből”, hanem azért, mert szándéka van vele. Akinek több jutott, az többre is köteles. Azt mondja ugyancsak a Szentírás a javakról, hogy „barátot kell szereznünk” velük, „kincseket gyűjteni, amelyeket a „rozsdá és moly meg nem emészti”.

Vannak anyagi javaid? Terepts vele munkaalkalmat testvéreid számára, amennyire teheted és amennyire ők rászorulnak. Segíts az öregeken, betegeken, ügyefogyottakon. Van felesleged? Segítsd kibontakozásra a tehetségeket, „pártold” a művészetet, támogasd a kutatókat, karold fel a kezdőket, jutalmazd a törekvőt, amilyen módon és amilyen keretben teheted. — Vannak anyagi javaid? Nézd, mennyi jóra való törekvés van, amelynek anyagi segítségre volna szüksége: valósi, erkölcsi, hazafias, kulturális szükségletek, elemi csapások és emberi gonoszság okozta bajok kiküszöbölése, stb., stb. Ó, nagyon sok szépet és jót tehet az, akinek vannak anyagi javai, vagy akinek van képessége, ereje, lehetősége, javak szerzésére... Sok szépet, jót, nagyot tehet, — mennyivel különbet, mint „kuporgatni”, vagy „tékozolni”.

f.

NAPLÓ

A MEGTALALT JÉZUS. A szentesi főplébánia-templom megnyezetfestményei közt nyomban magára vonja a szemlélő figyelmét Endre Béla, a korán elhunyt fiatal festőművész alkotása: a tizenkét éves Jézus jelenete. Mária és József még nincs a színen, a serdülő Jézus a közepén ül, körülötte írástudók. A háttérben hármás, nyitott, levegős nagy árkád mögött puha, halkszínű, elmúlást hirdető, őszi táj, mely mintha azt akarná mondani: ez a serdülő Gyermek valami egészen újat hoz; a régi, a másfélezzredes őszövetség és az azt megelőző számlálatlan évezredek, a Természettörvény idői elmúlóban vannak, kezdődik az új és az örök Szövetség. Az agg tudósok vajmi keveset értettek ebből, mint ahogyan az újjak nyílását a régi nehezen érti, mert elmúlóban van. Bár Jézus természetesen nem ment át a serdülőkor szokásos emberi viharain, mégis a serdülőkor egy jellegzetes jelenségét mutatta meg: először cselekszik önállóan, és szülei „meglátván őt, elcsodálkoztak,” midőn pedig meghallották a Gyermek rejtélyes és mégis oly mélyen egyszerű feleletét, „nem értették a beszédet, melyet nekik mondott.”

Ősz kezdődik most is, midőn gyermekeink újra a padokba ülnek és ez az új év sok szülőnek meghozza majd azt az élményt, mikor szülöttének gyermekkorára végleg elmúlik és a gyermek lassú, de zökkenővel járó átmeneti periódussal férfivá vagy nővé alakul át. Ahogyan a tizenkétéves Jézust nem tudta megérteni édesanyja és nevelőatyja, úgy járnak a szülők is, mikor gyermekük először tesz öntudatos, önálló lépéseket az életben. Ahogyan e szent szülők keresték és megtalálták Gyermeküket, úgy kell a keresztény szülőnek is keresnie és megtalálnia gyermeke lelkében Jézust.

Mert a serdülőkornak nemcsak rossz oldalai vannak. A serdülő minden szellemi képességében jelentősen előre jutott, de szinte értetlenül áll szemben e jelenségekkel. Itt van mindenekelőtt a nagy felfedezés: az „én” második, döntő felfedezése, az öntudatra ébredés. Ez a legnagyobb érték, amelyet, bár nem érti, minden áron meg akar védeni. Ennek következménye az erős öntudat, mely akárhányszor az ellenmondás szellemében nyilvánul meg, továbbá ingerlékenység a fiúknál, sértődékenység, mimóza-lelkület a leányoknál. Az „én”-nel egész belső világát is felfedezi, mint ahogyan egykor, az oly régen elmúlt gyermekkor küszöbén a környezetet fedezte fel, először apró mázskálásokkal, majd ügyetlenül tipegő léptekkel, de rendületlen kitartással, mert erre okvetlen szükség volt. Most a felnőtt gyermek a belső világ tényeit fedezi fel, többre is becsüli, mint a külsőt; mert színesebb, gazdagabb, és több örömet hoz. A külső világ józan, szürke és unalmas. E felfedezés következményei: fantázia-élet, álmodozás a jövőről, verselés, naplóírás és leginkább a befelé-fordulás, az introverzió.

Ez a befelé-fordulás a magányosság vágyát hozza magával, mert az ifjú úgy érzi, őt úgysem érti meg senki. Sok gyötrelmet okozhat a tájékozatlan felnőttnek a serdülőkorra jellegzetes pszichológiai tény; hogy az — Spranger terminológiája szerint —

nem nyílt feltárulás (Aufgeschlossenheit), hanem zárkózottság (Verschlossenheit); ez a legszembetűnőbb jele annak, hogy a lelki ébredés megkezdődött. Értsük meg ennek lehetséges következményeit: miért zárkózott, néha emberkerülő, mogorva a serdülő, miért érzi magát boldogtalannak, anélkül, hogy okát tudná, vagy a szülő oka lenne. Metafizikai hajlam fejlődik ki a serdülőben; mindenben, művészetben, erkölcsben, vallásban a metafizikai magvat keresi. Míg a gyermek azt kérdezi: hol voltam, mikor még nem születtem meg? — az ifjú kérdése: Miért is vagyok? Mi az én értékem?

A nagy változásnak talán legjobb értéke az eszményire törekvés. Ez a hajlam konkrét megtestesülésre törekszik; történeti nagyságot, élő vezéregyeniséget, nevelőt idealizál; a serdülőléány rajongását is így kell megérteni, nem pedig erotikus alapon magyarázni. Ennek az eszményire való törekvésnek természetes következménye a radikalizmus: a serdülő megveti a kompromisszumokat, az alkalmazkodást. Elhibázott dolog volna őt józan, őregesen bölcs mérsékletre, fontolgatásra inteni, vagy egyszerű korlátoltsággal lemosolyogni: helyes útra kell terelni, hogy csakugyan valódi értékekért szálljon síkra. E radikalizmusnak könnyen imponálhat a tagadás látszólagos merészsége, mely oly megragadóan nyilatkozik meg Kosztolányi Dezső halhatatlan szonettjében a bal latorról. Bár a serdülő mit sem óhajtott jobban, mint a világosságot, mégis mindig újra a kereső pózában tetszeleg magának; mindennek ellentmond, amit hall, vitatkozik folyton, viszont született plagizátor, szemrebbenés nélkül teszi magáévá mások véleményét, mintha maga alkotta volna. Meg kell érteni tehát a vallási krízist is, mely elég gyakori a serdülőkorban és vallási kételyekben nyilvánul meg. A fejlődő lélek e kételyek pusztá funkcionális voltát nem ismeri még; nem tudja és vele együtt sokszor a szülők sem sejtik, hogy ezek merő átmeneti jelenségek, olyanok, mint amikor felhő áll a nap elé.

A serdülőben meg kell keresni és találni kell a jót, és helyes útra vezetni őt. De ez a vezetés nem lehet az elüljáró parancsoló gesztusa, mert a serdülő nem engedelmességre áhítozik, hiszen éppen a gyermekkor függőségéből akar fölszabadulni, hanem vezetésre vágyik, olyanra, melyben szabadságát önmaga által elismert embernek rendeli alá. A szülő is lehet ez a vezető, ha komolyan és következetesen fogja gyermekét. Nem azzal, hogy folyton szemére hányja kéreg-jellegét, az átmeneti és nem fontos tüneteket, hogy miért mogorva, miért nem köszön, miért nem udvarias, hanem azzal, hogy tiszteletben tartja szabadságát és segít neki az önnevelésben. Vegye figyelembe, hogy kételyei nem igazi kételkedések; s hogy a régi, a hagyományos elleni lázadása a vallás terén is megmutatkozik, hisz a vallás re-ligio, „megköttetés” s ezért szabaddá, önkéntessé kell tenni vallási gyakorlatait is. Nem úgy kell felfogni a lelkiéletet, mint valami száraz szabályzatot, mint csupasz kötelességteljesítést, hanem mint önmagunk szabad átladását Krisztusnak és a felebarátnak.

Meg kell találni a megértés útját az ifjúnak a világnézeti-nél sokszor súlyosabb erkölcsi küzdelmében is. Eddig ismeretlen nehézségek ébredtek benne, csábító és egyben undorító. Új lehetőségekre akárhányszor inkább a kíváncsiság és a tudás vágya

csábítja. Meg kell szívlelni Michael Pfliegler figyelmeztetését, hogy ezen éveknek erkölcsi akarásán koloncként függ a felébredt nemi ösztön, ha nem tűznek eléje magas célokat és eszményeket. Igazi, magas életcélokra kell irányítani, ez minden.

S ezeket a magas célokat megiehlhetjük Annak tanításában, akit tizenkét éves korában megtaláltak. (Radó Polikárp)

MÓRA FERENC születésének hetvenötödik, halálának meg huszadik évfordulóján az emlékezésnek egy kicsiny bokrétáját szeretnénk letenni ezekben a sorokban a magyarság ünnepő asztalára. Nem azért, mintha meg nem érdemelne valami egészen páratlan csokrot is, hanem mert úgy gondolom, hogy a magyar buza-mezők énekese talán jó néven veszi, ha a róza, meg babérkoszorúk között olyan bokrétát is talál, amelyet meztőláb járó tanyai gyerekek szoktak szedegetni tanítójuknak tarlóvirágból, vad-szályából, sárga kikiricsből, kék derécéből, pipitérből és mi másból, amiket ingyen ad az alföldi homok.

Előttem van egy jól sikerült fénykép Móra Ferencről, amíg ezeket a sorokat leírom. Azért tartom jól sikerültnek, mert — bár soha nem láttam életcmben — ilyennek ismertem meg őt írásaiban. Magas homlokán a féloldalt fésült fehér haj alatt a tágas alföldi ég fényei ragyognak a csendesen ballagdaló barányfelhők mögöl. Az az alföldi ég, amelyik egyszerre tud kacagni és sírni, amikor napsütésben esik az eső, zuhog a nyári zápor, de a következő percekben már megint tündöklő kék az ég. Akárcsak Móra írásaiban.

Szójának egyik szegletében valami bánatos keserűség, a másikban meg huncukkodó mosoly, az a sajátos és végtelenül természetes humor, ami akkor is előbuggyan a szögedi emberből, ha meg sem szólal: csak halgat, vagy éppen kigondol valamit. Ettől a mosolytól derűsek az ő írásai, aminek olvasásakor már az első mondatoknál ott moccan a lélek alján valami jóízű kacagás, a szem sarkában meg a meghatódás könnyecskéje.

Bizonyára ezzel a mosollyal üldögel ott a halhatatlanság örökös házának pitvarában is — dehogy akar ő beljebb lépni! — és kár lenne elvenni tőle most már ezt a mosolygást valami nagyszabásúra és komolyra (méretezett értekezéssel. Tőle, akinek ez az árában sem volt, hogy valaha is „érettségi tétel” legyen belőle. Ha valaki egyszer mégis könyvet írna Móra Ferencről, az számoljon azzal, hogy onnan túlról is szemébe fújja a szivarfüstöt ez az alázatos ember. Nem akart ő lobogó fákllya lenni, csak afféle pislákoló pusztai faggyúmécses a magyar tanyák népe között, ahol saját vallomása szerint „olyan sötét van, hogy még a tudás szentjánosbogarai sem világítanak benne”.

Dehát faggyúmécsesnek lenni sem volt könnyű mesterség az ő idejében, amikor mindenre volt pénz, de „sem mire sem sajnálták annyira a pénzt, mint a kulturára”, amikor „a sorsdöntő években önfeláldozó hazaszeretetet kívántak attól a néptől, amit nem tudtak odáig vinni, hogy ismerje hazája történelmének elemeit s lássa abban a maga szerepét.” — Aki faggyúmécses akart lenni, annak egyébként és minden másnak is kellett lenni. S így lett Móra Ferencből a magyar kultúra „mindenesé”. Ahogy Juhász Gyula írja róla: „A jövődő Móra Ferenc száz év múlva nagy

zavarban lesz majd; hova tegye, hogyan osztályozza azt a tömördek Móra Ferencet...” aki száz alakban járt és élt, munkálkodott az ő népe között.

Egy alkalommal valami pesti literátus ember lépett be a szegedi Kultúrpalota kapuján. Móra Ferencet kereste. A kapuban őrködő múzeumi szolgáló „a Rudolffhoz” utasította. Ez volt Móra személye körüli minisztere, akinek egyaránt tisztje volt a szönyegre hullott szivarhamu feltakarítása és az avarkori sírok feltárásánál való kutató-segédskedés, vagy éppen a kellemetlen vendégekkel való diplomáciai tárgyalások előkészítése.

Rudolf végignézett az idegenen és megkérdezte.

— Melyik Móra Ferencet keresi az úr? ... Mert itt abból több is van!

Valóban. Csak ott a szegedi Kultúrpalotában is több volt belőle. Ő maga mondta el — Tömörkény halálával kapcsolatban — hogy micsoda fura hivatal volt az övék: a könyvek kriptájában, a kitömött madarak, szárított virágok, az ezeresztendős cserepek és befestett vásznak és pusztító molyok országában. Az Igazgató itt kifelé tekintély és méltóság volt, befelé robot és olykor ajtónyitogató szolgál. A kultúra reprezentánsa, kisdíkok útbaigazítója iskolai dolgozatokhoz való puskák keresésében, régiségbúvár és írnok, megfizethetetlen kincsek kezelője és maga rubrikázta papírosokon ötven filleres tintásüvegek számadója. Köszönőleveleket kap külföldi akadémiáktól és szigorúslásokat a számvevő-ségtől néhány eltévedt fillér, vagy hiányzó okmánybélyeg miatt. Az argentin kormányal cserél indián nyilhegyeket szegedi halasbicskáért és hetekig járkal ki valamelyik tanyára s nem bánja, ha bolondnak nézik is, amiért annyit könyörög azért a szemétre dobott bronzkarikáért, amit az eke dobott ki a földből. Mosolyogva hallgatja mindenki, mint valami fölösleges embert, akire azért szükség van, mert nem volna kerek a világ, ha ilyenek is nem volnának benne. Ugyanakkor mindenki természetesnek tartja, hogy ő tudjon minden földföldről és földalatti dolgokat. Egy alsóvárosi lakatosmester cédulát küld a tekintetes kultúrigazgatóságnak, hogy tessék annak a másik oldalára fölírni, melyik a világon a legmélyebb víz, a legmagasabb hegy és hányszor nagyobb a hold, mint a föld. Szegeden jár egy holland miniszter, annak meg kell mutatni a pincétől a padlásig mindent s amíg a nevét írja be a vendégkönyvbe, már ott áll a háta megett egy alsótányai ágyú, hogy lelköm tekintetős uram, mutassa mán mög a makkfán azt a helyet, ahol az én fiam elesett a harcban? Kávéházban fogadnak és az igazgató urat lekérlik a szénkőnegezõ kamarából, az emeletről a telefonhoz, hogy legyen szíves megmondani, de rögtön, hogy hányban halt meg Mátyás király, de ha már ott van a telefonnál, akkor azt is mondja meg, hogy mikor égett le a szegedi színház. Vissza se tud menni a szénkőnegezéshez, mert már ott van valaki, akinek a „lepkény” gyűjteményt kell megmutatni, haddám, van-e valami igazság abban, hogy „Amerikában olyan lepkények is vannak, akiknek a szárnya nemzetiszín?”

S míg mindezeket napról-napra szépen elvégzi, addig esetleg valaki megsajnálja tőle a VII. fizetési osztályt s ezt a „színkura” szolgálatot, ahol unalmában kénytelen az illető novellát, vagy regényt írni.

Erdemes volt ezt róla elmondani, mert ez volt Móra és nemcsak ott a szegedi kultúrpalotában volt ő mindenese, hanem egész életében, jártában-keltében mindenkinek mindenese szeretett lenni. Nemcsak úgy volt sokféle ember, hogy lírikus volt, regényíró, régész, kutató, történész, zoologus, csillagász, botanikus, etnografus az élő szó hatalmának embere, társaságot szórakoztató, családapa, nagypapa és tanyai emberek ügyes-bajos dolgai után talpaló kijáró-ember. Hanem úgy is, hogy teljes szívvel ölelte magához az embert, minden embert; valami evangéliumi tiszta jósággal és szeretettel. S ezt tette, nemcsak mint ember, hanem mint író is. A magyar irodalomban azért van az ő nevének becses hangzaása s ezen az irodalmon belül is abban a részben, melyet „népi irodalom”-nak emlegetünk, egészen kivételes szerepe.

Előtte is, utána is sokan voltak, akik a magyar népről írtak, vagy éppen a nép számára szándékoltak írni. De ezt a népet, a magyar parasztot kevesen mutatták be abban az igaz állapotában, ahogyan benne él a természetes életben és a természetfeletiben: egy ugyanazon időben, egyazon lélekkel és kimozdíthatatlan törvényszerűségekkal. Kivételes szemléletmód az övé, de talán kivételes helyzetű az a nép is, mellyel neki találkozásai voltak: az alföldi és még közelebből a szegedkörnyéki nép. Családi körülményei, neveltetése, gyermekkori nagy élményei is hozzájárultak talán, hogy az embert ő mindig a föld és az ég összeölelkező vanzásában lássa, mégse tehetne volna meg valami forró hivatástudat nélkül, hogy ott mutassa be az ő Rókusait, Ferenczeit, Andrásait, Mihályait, Eteljeit, ahol azok öröktől fogva való elrendeltetésükben élnek, ott „ahol nem áll az Isten és az ember közé semmi, az Isten meztelen tenyerén fekszik az emberek meztelen szíve...”

Ezért maradt benne ő maga is — talán tudatlanul is — a célszerű szegény emberek szívében és még imádságaiban is. Ott ültem egy alkalommal egy szegedkörnyéki lakodalmas asztalnál, ahol különös hangú asztali áldásra figyeltem fel a vőfélyköszöntők között.

„Tenedek is volt egy Fiad:

Az inges kis Jézus miatt

Add meg nekünk

A mindennapi kenyerünk!” — hangzott ez a sajátosan magyar hangú asztali könyörgés, amiről dehogy hitte Móra Ferenc, hogy valaha is imádság lesz belőle.

Akik válogatott elbeszéléseinek kötetét összeállították, a könyv vezető elbeszélésének tették meg a „Szeptemberi emlék” címűt. S akárhányszor szedegetnénk össze újból az újból válogatott munkáit, nem lehetne eléjük mást tenni, mint ezt, hiszen írásainak alaphangja ebben sürsödik. Ki ne ismerné ezt a könnyek közül mosolygó drága írást, ahol Móra életének indulását írja le. A harmadik középiskolai osztályba menendő gyermek vergődő lelkét, akinek szülei nem tudják megfizetni a tandíjat s így kilátástalan marad a szeptemberi iskolába indulás. Ott ténfereg a piaci kofák között az iskolaév első heteiben és szívszorongva várja, míg elhangzik az órák kezdetét jelző csengőszó. Azután odalopakodik az osztály nyitott ajtaja elé s amikor a jeles tanuló sem tudja

kiegészítő fordítását adni az „Unus es Deus”-nak, nem bírja ki tovább, hanem szédülten bekidáltja az ajtón:

— Egyedül te vagy az Isten!

Ezt még a kis Móra mondta, Móra Márton félegyházi szegény szűcsmesternek az iskola paradicsomkapuján kikergetett fia, de ami az elbeszélésben ez után következik, azt már Móra Ferenc, az író mondja:

— Egyedül te vagy az Isten! Ha egy kicsit messzi vagy is, ha sokszor nem is érsz rá a földre nézni...

Írói vallomásnak, összes művek mottójának ez nemcsak elegendő, hanem kivételesen nagy is. A legnagyobb!

De van egy Móra Ferenc, akinek meséskönyveit a gyerekek csak olyan becsben tartják, mint az imádságos könyveket. Még azok is, akik már öszülő hajjal szeretnek néha gyerekek lenni!

Úgy történt, hogy első olvasmányom a K i n c s k e r e s ő k i s k ö d m ö n volt. Apámtól kaptam egy karácsonyra. Dehogy tudtam én, hogy a meséskönyvet úgy írják. A gyermek ügyet sem vet a könyv tábláján a cím felé kanyarított névre! Középiszkolás koromban első keresetemből a R a b e m b e r fiait vettem meg. Ezt is a szép táblája, meg érdekesnek, izgalmasnak tetsző címe után. Csak később döböntem rá, hogy ennek a tábláján is ugyanaz a név van felírva, mint a kincskereső kisködmönén. Senki se csodálkozzék rajta, hogy mikor azután el kellett kezdeni a meséskönyvek vásárlását a gyermekeim számára: már nem a címek után néztem, hanem a táblán ragyogó név után. A fiam hamar rá is jött erre s egyszer meseolvasás alatt, összetapadt lapok szétbontása közben megkérdezte:

— Ugy-e, édesapám, minden meséskönyvet a Móra Ferenc írt?

Meg kellett mondanom, hogy bizony nem mindegyiket ő írta. A gyerek nagyot sóhajtott s láttam sokáig elmerengő tekintetéből, hogy bizony csak jobb lett volna, ha a számtankönyvet is az a Móra Ferenc írta volna meg. M. F.

SZENT ISTVÁN KIRÁLY ÉS HITVALLO emlékéért a római miséskönyv szerint szeptember 2-án ünnepli a világegyház. Ezen a napon mindenütt a világon, ahol katolikus misét mutatnak be, így könyörögnek az egyház papjai és hívei: „... kérünk Mindenható Isten, hogy Szent István hitvallód hitét megfelelő áldozatkészséggel kövessük, aki ugyanazon hit terjesztésével kiérdemelte, hogy a földi királyságból, a mennyország dicsőségébe jusson”. A Római Miséskönyvben azért került erre a napra Szent István ünnepe, mert a keresztény hadak 1686. szeptember 2-án foglalták vissza Budát a törököktől. XI. Ince pápának, a törökellenes hadjárat lelkes és bőkezű támogatójának ez a rendelkezése azonban nem tudta áttörni a magyar egyház ősi hagyományát s Szent István ünnepét továbbra is augusztus 20-án ülték meg. A djukovári zsinat 1706-ban Patatich György boszniai püspök, Szent István nagy tisztelőjének elnöklésével foglalkozott az ünnepek újbóli szabályozásával és Szent István napját megint csak augusztus 20-ra tette. XIV. Kelemen pápa azután Mária Terézia idején, amikor a Szent Jobbot Raguzza domonkos kolostorából

fényes barokk pompával Budára hozták, hozzájárult az augusztus 20-i ünnepléshez.

Erthető is ez, mert augusztus 20-nak a hagyománya nem volt könnyen kitörölhető a nemzet emlékezetéből, hiszen megünneplését még Szent László király dekrétumainak első könyve rendelte el erre a napra. „Ezen szent gyűlésben — így szólt az 1090. május 20-án tartott szabolcsi zsinat határozata — az igen tisztelt László király által rendeltetett és minden püspökök által magasztaltatott és szentesített, hogy Szent István király, Gellért vértanú és Szent Márton ünnepe előtt a harmadik nap, mint szent ünnepek megtartassanak.” Egyúttal Nagyboldogasszony napjáról erre a napra helyezte át László a Szent István rendelte törvényt napokat, amikor is minden szabad ember megjelenthetett a király széke előtt s ott panaszát előadhatta. Megemlékezik a nap jelentőségéről a magyar Magna Charta, az Aranybulla is, amelyben II. Endre 1222-ben így nyilatkozik meg: „Rendeljük, hogy évenként, a Szent Király ünnepét, ha csak némi súlyos foglalkozás vagy betegség által nem akadályoztatunk, Székesfehérvárott tartozunk ülni.” Zsigmond király 1433-ban búcsúkat eszközölt ki a székesfehérvári és a váradí székese gyházak számára „mivel azokban a szent Királyok ereklyéi az év bizonyos napján köztiszteletre tétetnek ki.” Ez a rendelkezés arra vall, hogy az ereklyék tisztelte már ekkor általános volt s erről tanúskodnak más történeti források is.

A török háborúk után csak Mária Terézia korában kezdett feléledni ismét Szent István széles körű és nyilvános tisztelete és hangoztak fel újból egy-egy középkori Szent István-officium és antifona hangjai a nép ajkáról: „Columna sacrae fidei, decus Pannoniae, Rex Sancte Stephane”. (Vö. a Vigilia 1953. augusztusi számával.) Mária Terézia azt tervezte, hogy a török háborúk zűrzavaraiban eltűnt, majd megtalált Szent Jobbot feltalálásának napján (május 29-én,) Szent László napján (június 27-én), Budára visszahozatala napján (július 21-én), István testének felemeltetése napján (augusztus 20-án) és Szent Imre napján (november 5-én) 3—8 napra köztiszteletre tétetik ki. Mindebből nem lett semmi, csak az augusztus 20-i hagyományis ünnepnap maradt meg. 1818-ban József nádor az ünnep országos jellegét megerősíteni óhajtott a magyar nyelven szerkesztett iratában a helytartó tanács útján rendelkezett arról, hogyan kell „Nemzetünk bötsös ünnepét dícsőíteni”.

Ezekbe s a későbbi hivatalosan is serkentett nyilvános ünneplésekbe beleszövédték dinasztikus és nemzeti szempontok is, de az egyház liturgiájában, antifonáiban és a himnuszokban, Szent István tisztelete lényegében nem változott. Megmaradt olyannak, amilyennek a magyar középkor szánta. Ma is azt a férfiút tisztelt benne, aki erős és hatalmas király létére mindennél jobban törekedett a mennyei korona elnyerésére. (Sz. E.)

EGY SZENT PAPA EMLÉKEZETE. Az 1054. év április havának utolján a lateráni palota mély szomorúságba öltözött: a kereszténység atyja, a jószágos és szelíd IX. Leó pápa halálós ágyán feküdt. 18-án nagy áhítattal felvette az utolsó kenet szent-

ségét. Azt kívánta, hogy a szent cselekménynél minél több egyházi és világi legyen jelen. E részben ugyanis teljes mértékben osztotta a magyarság első apostolának, a hatvan évvel előbb meghalt Szent Wolfgang regensburgi püspöknek felfogását, aki halálos ágyán ezt mondotta környezetének: „Engedjétek be az emberek. Hiszen nem a halált, hanem a bűnt kell szegyenlenünk. Úgy illik, hogy a püspök nyilvánosan váljunk meg az étlettől, hogy példájából kiki lássa, mit kell kerülnie az életben s mitől rettegnie a halálban.” A szertartás befejezése után a nagy beteg hangoz imádságba kezdett, de nem az Egyház hivatalos nyelven, latinul, hanem amint gyermekkorában édesanyjától tanulta, németül. Utána még egy napig élt. 19-én csendesesen elhunyt. Sírhelyét Nagy Szent Gergely pápa oltára mellett jelölték ki, akinek egész életében nagy tisztelője, pápa korában pedig hűséges követője volt.

Brúnó — ez volt eredeti neve — az elszászi Egisheim várában született a német királyi házzal közeli rokonságban álló családból. Atyja nagybátyja volt a későbbi II. Konrád császárnak, a frank dinasztia megalapítójának. Jámbor szülei már ötéves korában Bertold touli püspök nevelésére bízták, később pedig a császári udvarba küldték világot látni és tapasztalatokat szerezni. Az udvarban daladás termetén és férfias szépségén kívül főleg nagy jószágával tűnt ki. Mindenki csak „a jó Brúnó” néven ismerte és emlegette.

A reményteljes ifjú éppen huszonnégy éves volt, mikor a néhai mestere halálával megüresedett kicsiny és szegényes touli egyházmegye püspökévé választották. Püspöki hivatását igazi szent komolysággal fogta fel; élt-halt az egyházi élet tisztaságáért s az eláradt bajok és visszaélések megszüntetéséért. Ehhez legjobb eszköznek a clunyi reformmozgalom felkarolását vélte, mely akkor, Odiló apát kormányzása alatt már a legjobb úton volt, hogy világmozgalommá bontakozzék ki. A clunyi mozgalom szellemében nagyon sokat tett az isteni tisztelet fényének emelésére. Különösen az egyházi zenét karolta fel nagy szeretettel. Maga is zeneértő ember volt. Nagy Szent Gergely tiszteletére írt szerzeményével általános elismerést aratott. Huszonkét esztendőre terjedő püspökségével sikerült elérnie, hogy a jelentéktelen touli püspökség mintae egyházmegye lett, melynek példáját német és francia részről egyaránt szívesen követték.

De Brúnó nemcsak befelé, hanem kifelé is jelentékeny munkát fejtett ki. Böles tanácsával mindig szívesen állott rokonai, II. Konrád (1024—39) és III. Henrik (1039—56) császárok rendelkezésére és annál a kivételes tekintélynél fogva, melyet a francia királyi udvarban is élvezett, többször eredményesen segített elsimítani azokat az ellentéteket, melyek a két szomszéd nagy nemzet között időről-időre felmerültek. Ha ezekhez hozzávesszük egyéni vonásait: nyájás és megnyerő modorát, páratlan emberszeretetét és szigorú aszkéla életét, könnyű megértenünk, hogy mikor 1048-ban II. Damasus 23 napi kormányzása után ismét megüresedett a pápai trón, a wormsí birodalmi gyűlésen a császár, a római követek és a bízodalmi nagyok bizalma egyöntetűleg feléje fordult. Ő azonban csak háromnapí gondolkodás után és csak azzal a kikötéssel fogadta el a jelölést, ha a császár kinevezéséhez a

római papság és nép választása is hozzájárul. A császár késő-örömet beleegyezett ebbe, mire Brúnó egyszerű zarándok módra nekivágott az útnak, a legkeményebb téli időben. Az Örökváros kapuját, a Porta del Popolót, 1049 február 2-án, Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén lépte át. A római nép egyhangú lelkesedéssel fogadta és habozás nélkül megadta hozzájárulását a császár kinevezéséhez.

A február 12-én végbement beiktatásra a lázas munka évei következtek. Az új pápa — immár nem Brúnó, hanem IX. Leó — nagy célokat tűzött maga elé: meg akarta újítani Krisztus Egyházát. Mindenekelőtt a papság életét akarta megtisztítani a hozzátapadt sok szennytől és piszoktól. Mert a papság akkori állapota, az előző két század tömérdek külső és belső zavarának és mély erkölcsi süllyedtségének szomorú örökségeként, sok jogos panaszra adott okot. Különösen két bűn uralkodott el rajta nagy mértékben: a régi papieszmény díszének, a celibátusnak elhanyagolása és a lelki hatalomnak pénzre való vásárlása: akkori műszóval élve a klerogámia, másnéven nikolaizmus és a simonia.

Leó pápa habozás nélkül vállalta a szerepet, melyet a Gondviselés szánt neki. Hű munkatársai: a lotharingiai származású Humbert és Frigyes bíborosok, Damiani Szent Péter, a kor legnagyobb tudósa és legszigorúbb aszkétája s főleg a fiatal Hildebrand szubdiákonus, a későbbi VII. Gergely pápa odaadó támogatásával az egész vonalon felvette a harcot a visszaélések ellen. Az első három esztendőt úgyszólván állandóan úton töltötte: zsinatokat tartott, szenthelyeket keresett és szentelt fel, szenteket avatott s fejedelmeket békített össze. Különösen zsinati tevékenységével ért el nagy eredményeket. Hatéves pápasága alatt nem kevesebb, mint tizenegy zsinatot hívott össze. A zsinatokon szigorú határozatokat hozatott a simonia és a papok nősülése ellen, erélyesen megfenyítette a méltatlan főpapokat, szót emelt a szegények érdekében és biztosítani iparkodott a püspökválasztások szabadságát. Az eredmény természetesen nem mindig felelt meg a bele fektetett munkának. Hiszen századok óta beervődött visszaélések megszüntetéséről volt szó. De már maga az a tény, hogy az egyházi reform irányítását visszavonhatatlanul az arra leghivatottabb tényező, a pápaság kezébe tette le, felmérhetetlen hatást jelentett az előző két századhoz képest. Hiszen itt nem kevesebbről, mint a clunyi kolostorból kiindult reformmozgalom betetőzéséről volt szó. IX. Leó új korszakot nyitott az Egyház történetében és utódai számára kijelölte a felemelkedés útját. Az egyháztörténelem tehát joggal sorozza őt a középkor legnagyobb pápái közé.

Nekünk magyaroknak külön okunk is van tisztelettel és hálával gondolni a szent pápa emlékére, mert nagyarányú békeszerző tevékenységéből bennünket sen rekeszett ki. Ismeretes, hogy Henrik császár 1051-ben és 1052-ben fegyveres erővel akarta rákényszeríteni I. Endre királyunkat a német hűbérurasság elismerésére. A pápa, aki György kalocsai érsek révén már franciaországi útjában értesült a magyarországi helyzetről, szerette volna békés úton elsimítani a viszályt. Béla herceg 1051. évi diadalmas hadjárata után követte, Hugó clunyi apát segítségével keresztül is

vitte, hogy a magyarok megigérték a császártól követelt régi adó megfizetését. Henrik azonban nem érte be ennyivel. Ő feltétlen hűbéri hódolatot követelt s ezért 1052 őszén Pozsonynál újból betört az országba. Endre ezúttal is a pápa közvetítését kérte. Erre Leó immár harmadízben is átkelt az Alpokon és mivel Henriket már nem találta Németországban, utána sietett a pozsonyi táborba. Csakhamogy közben a helyzet gyökeresen megváltozott: Zottmund bűvár merész tette, a német hajók megfúrása az ostrom abbahagyására kényszerítette a császárt. Henrik most már hajlandó lett volna az előző évi feltételek mellett békét kötni. Csakhamogy most már Endre hallani sem akart adófizetésről és teljes függetlenséget követelt országának. A pápa nagyon rossz néven vette álláspontjának megváltoztatását és kiközösítéssel fenyegette miatta a királyt. De nincs rá adatunk, hogy fenyegetését beváltotta volna; csak annyit tudunk, hogy október első napjaiban Pozsony alól Regensburgba távozott.

Tudomásunk szerint ő volt az egyetlen pápa, aki mint pápa valaha magyar földön megfordult. —bg.—

KÉT STATISZTIKA. Párisban 1954 március 14-én a város valamennyi templomában és kápolnájában megszámlálták a szentmiséken résztvevő híveket. A rendkívül tanulságos vallásszociológiai adatokat nemrégiben közölte a „Semaine Religieuse”. A párisi egyházmegye plébánia-templomaiban s a hozzájuk kapcsolt kápolnáknban és lelkésziségeken magában a fővárosban 335,492 hívó, a külvárosokban 205,416 hívó, összesen tehát 540,908 hívó hallgatott szentmisét; egyéb templomokban és kápolnáknban (a Szent Szív bazilikában, kolostorok templomaiban és kápolnáiban, intézetek, kórházak helyiségeiben, keleti rítusúak és idegennyelvűek kápolnáiban, stb.) a fővárosban 67,046, a külvárosokban 18,177, összesen 85,223 hívó; az egyházmegyében tehát március 14-én, vasárnap összesen 626,131 ember hallgatott szentmisét.

Ez a szám 380 plébániatemplom és lelkészség (főváros: 148, külvárosok: 232) és 568 egyéb templom és kápolna (főváros: 384, külvárosok: 184) között oszlik meg, összesen tehát az egész egyházmegye területén 948 kultuszhely között (ebből 532 Párisban, 416 a külvárosokban). A szentmisék száma, amelyeken a hívek jelen lehettek, Párisban 1607, a külvárosokban 1225, összesen 2832.

Igen érdekes a hívek megoszlása a szentmisék ideje szerint: hét óra előtt Párisban 6643 (a misehallgatók 1,7 százaléka), a külvárosokban 2627 (1,2%); héttől háromnegyed nyolcig Párisban 20,680, külvárosban 16,120 (5,1 és 7,2%); nyolctól háromnegyed kilencig Párisban 44,416 (11%); külvárosban 28,078 (12,6%); kilenc órai szentmisén Párisban 77,146 (19,2%), külvárosban 56,435 (25,2%); tízkor Párisban 83,100 (20,6%), külvárosban 54,338 (24,3%); tizenegykor Párisban 104,786 (26%), külterületen 48,941 (21,9%); tizenkettőkor Párisban 44,947 (11,2%), külvárosban 5148 (5,3%); estői misén Párisban 20,838 (5,2%), külvárosban 11,906 (5,3%). Feltűnő, a mi viszonyainkkal összehasonlítva, a reggeli szentmisék gyér látogatottsága.

Herman Fisher léopoldville-i hithirdető érdekes könyvet adott ki „A papok a világ szolgálatában” címmel. Figyelemreméltó adatokat és statisztikát közöl többek között arról, hány hívőre jut egy-egy pap a világ különböző részein. Eszerint Belgiumban 720,

Franciaországban 2000, Spanyolországban 945, Olaszországban 1004, Portugáliában 5000, Ausztriában 1057, Írországban 607, Németországban 940, a középamerikai államokban általában 10.000, Braziliában 6600, Argentínában 4174, Kolumbiában 2701, Mexikóban 4000, Kanadában 469, az Egyesült Államokban 600 katolikus hívőre esik egy pap. Ami a missziós területeket illeti, Fisher szerint Nyugat-Afrikában 3221, Közép-Afrikában 2192, Dél-Afrikában 804 hívőt kellene egy-egy papnak ellátnia. — Tegyük hozzá: rendes körülmények között egy papra általában 1000 hívőt szoktak számítani.

A GYAKORI SZENTALDOZÁS RÓL szólt legutóbbi körlevélben híveikhez Lallier nancy-i püspök. Hivatkozott X. Pius pápa útmutatására és hivatkozott arra, hogy vannak katolikusok, akik ebben a kérdésben más álláspontot foglalnak el. Miért? Lallier püspök felszólítja híveit, vizsgálják meg közösen ezt a kérdést. „Sokan elismerik — mondja — hogy a gyakori szentáldozás igen hasznos, azt állítják azonban, hogy kifogástalanul eleget tesznek vallási kötelezettségüknek, ha évente csak egyszer, húsvét táján áldoznak. Ezeknek hamis fogalmaik vannak a katolikus életéről. Ugy tekintik azt, mint teljesítendő kötelezettségek és feladatok együttesét. Istenem — gondolják — az Egyház némi kis erőfeszítést, néhány „gyakorlatot“ kíván tőlük; mi meg tesszük s ezzel el is intéztük a dolgot. Ez azonban tévedés. Istennek nincs szüksége a mi „ajándékainkra“. Mint a szülő, aki nem magamagáért kívánja, hogy gyermekei dolgozzanak és engedelmeskedjenek, hanem azok javáért és jövőjéért: úgy Jézus is a mi igazi boldogságunkért kéri, hogy kövessük őt, legyünk hozzá hasonlók és tökéletesek, mint a mi mennyi Atyánk“. Mindenesetre éppen csak a nélkülözhetetlent követeli tőlünk, éppen csak ráállít a tökéletesség útjára; a mi dolgunk, hogy haladjunk rajta és fölfedezzük, hogy Isten szízsorosan fizet. Így jár el az Egyház is: hirdeti, hogy nem lehet Életünk legalább az évi egyszeri szentáldozás nélkül; mintha az édesanya figyelmeztetné gyermekét, aki nem érez éhséget, hogy naponta legalább egyszer ennie kell; ezzel élélhet, de mindenesetre helyesebb, ha nem éri be ennyivel...

De mások is csak egyszer áldoznak! — felelhetik erre; s tudom, az emberi tekintetektől való félelem nem halt ki belőlünk. Tudom, mekkora bátorság kell hozzá, hogy egy kis faluban szakítson valaki az évtizedes szokással, s mekkora állhatatosság a rokonok és szomszédok megjegyzéseinek elviseléséhez: Lám, ez gyakran áldozik, mégsem lett jobb tőle! Mindezt tudom, mégsem nyugodhatom bele ebbe a bénító kölcsönös félelembe, mikor azt is tudom, hogy egynéhány hívő példás bátorsága egy egész egyházközösséget magával ragadhat...

Ismét mások azt mondják: szívesen áldoznánk gyakrabban, de az élet nehézségei miatt lehetetlen megtennünk... A városban az élet naponta általában valamivel később kezdődik, mert később is fejeződik be. Az esti társas összejövetelek és szórakozások miatt bajos a hívőnek korai misére mennie; vasárnap jólesik kissé tovább pihennie, ezért későbbi misére megy s azon, a legújabb szentségi bűjtőre vonatkozó rendelkezések ellenére sem „szokás“ áldozni. Faluhelyen meg a hajnali, korareggeli munka oly kemény és fárasztó, hogy a hívő hétköznap el sem igen juthat korai mi-

sére, későbbi misén pedig azért nem áldozhat, mert nem bírja ki mindössze némi folyékony táplálékkal. Aztán meg az is nyilvánvaló, hogy a termelő munka folyamatosságát nem lehet megszakítani.

Ezek a tényezők valóban fennállnak, a hívő számára azonban mégsem leküzdhetetlen nehézségei a gyakori szentáldozásnak. Mindenekelőtt a lehetőség végső határáig élnünk kell azokkal a könnyítésekkel, amelyeket a Szentatya a szentségi böjt enyhítésével és az esti szentmisek bevezetésével nyújtott. Ezeknek a rendelkezéseknek éppen ez a legfőbb létjogosultságuk: a gyakori áldozás lehetővé tétele. De mindez meddő marad, ha a hívekben nem él az Isten után való éhség, ha nem hajlandók megbirkózni azokkal a nehézségekkel, melyek a valóságban rendszerint jóval kisebbek, mint amilyennek festjük őket, s ha nem találjuk meg mi magunk a módját annak, hogy munkánk kifogástalan végzését, állapotbeli köteleseink hiánytalan teljesítését harmónikusan összeegyeztessük mély szentségi életünk kívánalmaival.

Igen, csakhogy én nem vagyok méltó rá, hogy gyakran áldozzam! — hangzik az újabb ellenvetés. S ez részben igaz, részben nem. Vannak napok, amikor megárt az embernek az étel, mely máskor táplálja. Az Úr testével is így van; senki erről erőteljesebben és mélyebb aggodalommal nem beszélt, mint Szent Pál: Aki méltatlanul eszi e Kenyeret vagy issza az Úr véré, vét az Úr teste és vére ellen; bűnös lesz az Úr szemében, mint azok, akik Krisztust halálra adták. De senki ne felejtse el: az evangéliumi száradot méltatlansága nem akadályozta meg abban, hogy reménykedjék, mert tudta, hogy Jézus hatalmasabb a rossznál; és Zakeust sem akadályozta meg méltatlansága az örömben, mert az Úr irgalma felett az ő szegényes nagylelkűségére. Semmi nem oly veszedelmes a keresztyén számára, mint ha belegubózik nyomorúságába. Ahogy a galileai betegek nem haboztak nyomorúságukat megmutatni az Úrnak, úgy mutassuk meg mi is lelkünk orvosának, a papnak; ne várjunk ünnepre, vasárnapra, sem arra, hogy valami halálos vétek miatt kelljen Isten bocsánatát kérnünk: legyünk egyszerűek és mindig készek rá, hogy résztvegyünk Krisztus lakomáján.

De csak a súlyos bűn tart vissza egyeseket a gyakori szentáldozástól? Középszerűek vagyunk, jóformán semmi erőfeszítést nem teszünk s a bocsánatos bűnök nem nagyon aggasztanak; mégis azt mondjuk: jobbák akarunk lenni s addig várunk a gyakori áldozással, amíg ez nem sikerül. Mintha „kiérdemelhetnénk” ezt a kegyelmet, és mintha „bebizonyíthatnánk” Istennek, hogy nélküle is vittük valamire! Megbénít ez a kényeskedő gőg; elfelejteti velünk, hogy Jézus megszorította a kenyert és azoknak rendelte az Oltáriszentséget, akik minduntalan botladoznak az úton. Nem személyes erőfeszítésünk, hanem az Élet Kenyere ad erőt nekünk és szabadít meg lassan, X. Pius szavai szerint, a bocsánatos bűnöktől s mindattól, ami azokhoz kapcsol.

Vannak, akik már voltak gyakori áldozók, aztán abbahagyták, maguk sem igen tudják miért, talán családtag, talán valami félelem ébredt bennük. Ez a félelem szó kissé talán erős; de lássunk tisztán magunkban! Vannak buzgó világias, akik észrevelték, hogy a gyakori áldozás folytán lassankint szakítani fognak bizonyos szokásaikkal, melyekhez titkon ragaszkodnak, s ettől

megijedtek. Ugy vannak, mint az evangéliumi ifjú, aki nem riad meg Isten parancsainak követelményeitől, de akit a tökéletesség perspektívája egyszerre elrettent. Hogyan is ne értenénk meg ezeket! De olvassák el újra és újra az evangéliumnak ezt a részletét és hasonlítsák össze az ifjú szomorúságát az apostolok örömével, akik nem néztek hátra, hanem mindent otthagynak követni őt.

Sokkal többen vannak, akik csalódtak. Gyakran áldoznak, mégsem lesznek jobbak, s ahelyett, hogy lelki örömet éreznének, mind nehezebbé válik szdmukra a keresztény élet. Hát igen, lehet naponta áldozni s ugyanakkor megragadni a lelki középszerűségben. Mert lehet anélkül, hogy méltatlanul áldoznánk, lunnyán, nagylelkűség nélkül áldoznunk. Márpedig az áldozó készsége egyáltalán nem közömbös a szívébe fogadott Krisztus isteni és titokzatos hatása szempontjából. De az is lehet, hogy noha egyáltalán nem vagyunk középszerűek, egyszerűen nem vesszük tudomásul haladásunkat, mint a gyermek növekedését. A lelki örömek és az Isten sugallatainak való könnyed engedelmesség pedig, ellenében sokak hiedelmével, korántsem föltétlen ismérve a jó áldozásnak.

Ezen a téren ajánlatos fölvertezni magunkat mindenféle téves hiedelemmel szemben. Annyiszor hallottuk, hogy Jézus „beszél” ahhoz, aki „jól” áldozik, hogy segíti őt imádkozni és átalakítja őt a maga élete szerint, hogy egy kissé mintha túlságosan is a boldog lángolás szentségének képzelnénk az Eucharistiát. Holott Jézus megváltó halálának szentsége az, melyet akkor rendelt számunkra, mikor elhagyni készült a világot, hogy az Atyához menjen; és nagyon jól tudjuk, mi volt az ő Húsvétja: Az Emberfiát kiszolgáltatták a pogányoknak — olvassuk Lukácsnál (18, 32-33) — kígyóyaljkk, bántalmazták, leköpdösik, aztán megostorozzák és megölik; de harmadnapra föltámad. Ebben a szenvedő és dicsőséges szándékban kell áldoznunk, szándékban, mely egyben a miénk is. Mellékes tehát, hogy szentáldozás után imádságunk nehézkese-e és erőfeszítésünkbe kerül-e a szeretet, vagy nem. A jó áldozásnak az a jele, hogy összeszedjük erőnket, még akkor is, ha lelkünk szomorú, s igyekszünk, mint Szent Pál mondja, az Úr halálát hirdetni, vagyis az Ő irántunk való szeretetét, bátor, készséges, s ha kell, felebarátaink javának s állapotbeli kötelességeinknek földáldozott életünkkel. (c-x)

A 150 EVES GEORGE SAND. 1803-ban vagy 1804-ben született és 1876-ban halt meg; élete majdnem pontosan háromnegyedét éri át a XIX. századnak. Mégpedig éppen a változásokkal és eseményekkel teljes háromnegyedét. Amikor születik, akkor lesz a konzulátusból császárság. Növéstől sápadt, zöldesbarna arcú, nagyszemű vadóc-kislányságként éri meg ennek bukását s a Bourbonok visszatértét. Zavaros serdülőkorának magánya, titkai, összevissza olvasmányai közül érti meg néha-néha ennek egy-egy eseményét. Fiatalasszony s kezdő írónő az 1830-as forradalomban. Érett és tapasztalt asszony, s híres, sőt hirhedt neve nemcsak a párisi, hanem az európai íróvilágnak is, amikor kitárul előtte a század első harmada utáni Európa, mégpedig a régi is, az új is. Az a régi Európa, amely francia, olasz és spanyol arisztokrácia és „nagy” társaság laza szalonéletével s ugyancsak a még féligmed-

dig feudális parasztságával s egyben „festői” tájaival még a múlt századé. De föltáruul előtte az az új Európa is, amelyben már a bányák és a gyárak sokasodnak s Páris körül megjelenik a proletárok lakta öv. Mint negyvenötéves asszony kortársa az 1848-as forradalomnak. Ekkor már írói pályafutásának két jelentős korszaka is van mögötte. De még mindig majdnem három évtizedet él meg s ezalatt a második köztársaságot, majd III. Napoleon császárságát s annak bukását; megéri 1871-et s ami a legdöntőbb és legnagyobb, a gőz és villany Európáját. Mindezekhez a változásokhoz szenvedélyes érdeklődés és élményeiből merítő, erős és érzékeny alkotó-ösztöne fűzte. Tudatos életének több mint hat évtizede alatt ugyanilyen sokat élt meg az irodalomból is. Gyermekeklány-korában még Jean-Jacques Rousseaut szorította — felfelsikoltozva — a szívéhez; látta Hugo Victor dörgő indulását szindarabjaival és a Párisi Notre Dame-mal, s ő maga is tagja lett, írói férfinevén annak a tarka madárcsapatnak, amelyet a francia romantika röppentett föl Párisból, vidéki városokból, polgári és falusi házakból. A saját területén és témáiban ugyanolyan sikrákat vet, mint kortársai. Szinte szédítő nézni, kik a kortársai.

Gyermekek és serdülőkorát is a földjén két kezével munkáló parasztok alakjai népesítik be nohanti udvarházuk körül.

A francia romantika ama kevesei közé tartozik, akik parasztregeányeket is írtak. S milyen különös, hogy műveinek utóéletében éppen ezek bírták legjobban a megírásuk óta eltelt századot, a „mezei trilógia”: *Az ördögmocsár*, *A kis Fadette* és *A talált Feri*.

Életének teljes műve több mint száz kötetben jelent meg s ha valamelyik könyve kifogy, ma is kiadják még. Parasztregeányein kívül leginkább még mindig hírhedt „Leoni Leó”-jával. A „Leoni Lcő” háttére — történetének romantikus „tája” — az akkori Velece, amelyben a maga korának képelete szerint összemósódott jelen és múlt, s amelyben, úgy hitték, minden megtörténhetik, ami érzelmes, vad, vagy véletlen. A hangot megüti már a regény legelső mondata: „Az éjszaka sötét volt és csöndes, csak a szigeteken megtörő adriai tenger egyhangú morajlása és közben-közben a San Giorgio csatorna nyílásánál őrt álló hadigálya embereinek óranegyedeket kiáltó hangja hallatszott a meszszegekből...” Így írt George Sand. Képeletnek, érzésnek és stílusnak tündöklő varázsa ez, korát valósággal elbűvölte és megérinti az olvasót ma is. Szerelmi regényei viszonyt nevelésgeeknek hatnak, makrancoskodó korai feminizmusukkal. Száz kötetből azt olvassák a legmohóbban, ahol maga és kora katolikus élményeiről szól. Nincs francia író, akit ne izgatna a katolicizmus; még Anatole France és Zola is példák erre. George Sand sem kivétel. Ott van például híres regénye, a „Spiridion”, amelynek egyik főalakja egy rejtélyesség és szellemi nagyszerűség derengésével körülvelt szerzetes-apát; korában mindenki tudta, hogy ez Lammennai alakja. De a „katolikus” George Sand, leginkább harminc részre tagolt, négykötetes, hatalmas önéletrajzában jelentkezik, írói hagyatékának máig legelőbb részében. Ebben nemcsak egy kor, egy család s a korabeli történelem tárul föl, hanem a saját lelke is. A harminc rész egyike — maga egész kis

regény — arról a párisi zárdáról szól, ahova őt, a vadóc kislányt, éppen serdülő éveiben, tanulásra és nevelésre bevitte a nagyanyja. Ez a zárda kertjeivel és majorjaival úgy terült el Páris közepén, mintha száz és száz mértföldre lenne tőle. Az itteni élet csöndes, misztikus illata, a hajnali harangszó, az esti szentségimádások, az intézeti kápolna márványpadlóján szétterülő örökmécsfény: szép részei lennének bármely katolikus regénynek. George Sand ekkor majdnem apáca lett. A sors, az érzések viharai messze ragadták ettől a környezettől, de öreg korában, mint anyja és többszörös nagyanyja a léleknek ezekhez az értékeihez tért vissza s megbékélve halt meg közöttük. (-i -ó.)

GÖRÖGORSZÁGBAN május elsején ismét földrengés pusztított, nem sokkal enyhébb annál, amely tavaly augusztusában az ión szigeteket döntötte romba. A földmozgás ezúttal az ország közepén, Thesszáliában volt a legerősebb. Több mint tizenötezer ember lett hajléktalan, hat és félezer ház omlott össze vagy vált teljesen lakhatatlanná, további ezer súlyosan megrongálódott, köztük tizenkilenc templom, négy iskola és több középület; mintegy félmillió tonna romot kellett eltakarítani. Az emberéletben esett kár a tavaly augusztusihoz képest föltűnően csekély volt: mintegy harminc halott s kétszáznál nem sokkal több sebesült. Legtöbbet az antik történelemből ismert Farsala városa szenvedett. Ennek polgármestere így magyarázta meg az aránylag kis ember-veszteséget: „A katasztrófa idején a lakosság többsége a szabadban tartózkodott, görög szokás szerint a tavasz ünnepét ülte. Aztán meg néhány órával a rengést megelőző mennydörgésszerű földalatti moraj előtt a környék gólyái — és nagyon sok gólya tanázik ezen a vidéken — figyelmeztettek minket a veszélyre: nyugtalan idc-oda röpdülésükkel és szokatlan csoportosulásaikkal vonták magukra a lakosság figyelmét; így azok is készenlétben voltak, akik otthon maradtak, s az első földmorajra szabad ég alá menekültek”.

Az ember azonban mégsem hagyatkozhatik rá teljesen a hajdani kapitóliumi ludak e kései utódainak jóindulatára. A Görögországot rövid időn belül másodszor ért s ezúttal Thesszáliára zúdult csapás ismét időszerűvé tette a kérdést: vajjon védekezhetünk-e, s ha igen, hogyan védekezhetünk a földrengésektől, annál is inkább, mert hiszen ezek az elemi katasztrófák sok csatánál gyilkosabbnak bizonyultak. 1556-ban például Kínában s shensi földrengésnek 830.000 halálos áldozata volt, 1737-ben a kalkuttainak 300.000, 1755-ben a liszaboninak 80.000; 1908-ban Sziciliában és Katábrában mozdult meg a föld és a katasztrófában 77.000 ember lelte halálát; 1920-ban a kínai Kansiban 180.000, 1923-ban Tokióban 143.000 halálos áldozata volt a földrengésnek; s ezek még csak részleges adatok, nem tüntetik föl a földrengéssel rendszerint együttjáró egyéb csapások, tűzvészek, áradások és éhínségek áldozatait.

Az emberiség sokáig tanácstalanul állt ezzel a katasztrófával szemben. Általában azt hitték, a földet valamely gigantikus állat hordja a hátán; az állat váratlan mozdulatai okozzák a földrengéseket. E mitikus állat a japánok hiedelme szerint egy óriáspók volt, a mongolok szerint sertés, a hinduk szerint bálna; az amerikai indiánok teknősnak képzelték. Egy régi kínai mondás

szerint valahányszor az ökör egyik válláról a másikra engedi a terhét, megrendül a föld.

A tünemény tudományos vizsgálata a múlt század elején kezdődött s a szeizmográf fölfedezése következtében lendült föl. Kiderítették, hogy a földrengések nem kivételes jelenségek, sőt, inkább azt lehetne mondani, hogy állandóak: általában félóránként észlelhetők. Azt is megfigyelték, hogy a földnek két „rengészónája” van, az egyik a Himalájától Kiszászián át Spanyolországig és Portugáliáig, a másik Japántól, Indonéziától és a Fülöp-szigetektől az amerikai földrész nyugati partján húzódik.

Egyszer-másszor felmerült a terv: üritsék ki a legveszélyeztetettebbnek ismert vidéket. Ez a természetesen kivihetetlennek bizonyult, már csak azért is, mert a rengéses vidékek sok esetben egy-egy országnak éppen a legtermékenyebb, gazdaságilag leghasznosabb tájai. Sokkal szerencsésebb megoldás már a házak építésénél, a megtervezésnél és az építőanyag kiválasztásánál szem előtt tartani az eselleges veszélyt s annak megfelelően jární el, sőt akár ennek megfelelőleg tervezni meg egész városokat is, ahogyan legutóbb például a Szovjetunió földrengés-sújtotta városainak gyors újjáépítésekor történt. De a kockázatot talán az esőkkenthetné a legkisebbre, ha a tudósok előre meg tudnák jelezni egy-egy bekövetkező földrengés helyét és idejét. A tudomány ebben az irányban is meglesz minden tőle telhetőt. Kaliforniában például tanulmányokat végeznek, hogy megmérjék a földrengéses vidékeken a föld burkának feszültségét. A múlt évben egy ottani tudós műszerei segítségével megállapította, hogy rövid időn belül földrengés lesz. Három nappal nyilatkozata után a rengés valóban be is következett. A tudós azonban hevesen tiltakozott a szenzációhajhász föltevések ellen, hogy „megjósolta” a katasztrófát; „számításain szerint — mondta — a dolog éppen úgy megtörténhetett volna három óra, mint három év múlva”.

A földrengéstan, szeizmológia legfőbb törekvése egyelőre arra irányul, hogy tanulmányozza egy-egy vidéken a rengések történetét s megállapítsa a legkevésbé veszélyeztetett, tömeges településre, nagy épületek, üzemek és művészi építmények hordozására legalkalmasabb helyeket. Ilyen vizsgálatok folynak jelenleg például Izraelben, Törökországban és Pakisztánban. Adataikat a gyakorlatban főként az építészmérnökök és tervezők hasznosítják eredményesen. (X.)

ÚJ MÚZEUM nyílt meg Milánóban a Villa Reale kertjében, s első nagy kiállítása áprilisban korunk egyik kimagasló festőművészenek, Georges Rouaultnak a műveit mutatta be, pályája kezdetétől napjainkig. Rouault 1871-ben született, egy műasztalosnak volt a fia, s először az üvegmozaik művészetével ismerkedett meg az akkor igen nevezetes Hirsch műhelyben; ekkori tanulmányai egész festészetére jelentős hatással voltak. 1892 és 1895 közt az École des Beaux-Arton Gustave Moreau növendéke volt Mathissszal együtt; ekkori vásznain mesterének és az akadémizmusnak a szellemével találkoztunk. Egy kudarc után, Moreauval egyetértve, otthagyja a főiskolát; kilép a műterem falai közül, természet után és főként tájképeket fest, majd 1903 és 1911 közt fejlődésének talán leglázasabb és legváltozatosabb korszakát éli át,

Goya, Daumier, Toulouse-Lautrec hatását fogadja be és dolgozza föl; női aktokat, klaunokat, táncosnőket jelenít meg és lázadó humanizmussal tiltakozik az emberi nyomorúság ellen. Ebben az időben tűnik föl neve a világgal folytonos keserű vitát folytató Léon Bloy naplójában, ő is a haragos író ritka hívei és jótévedői közé tartozik; az azonban épp oly kevéssé érti meg az útját kereső fiatal művészt, mint Rodint, akit lenézően „álzszeninek” nevez, egy kiállításról ezzel az ítélettel tér haza: barátjából nem lesz semmi. Rouault azonban fényesen megcáfolja a jóslatot. Tagja lesz a „Fauves”-ok társaságának, mely szakítva az impresszionizmus valóságigényeivel, a megfigyeléssel szemben a képzelet előbbségét hirdeti; fokozatosan elhagyja túlzó jellegét s kezdi megteremtteni — a szobrászat, dombormű, mozaik és üvegmozaik eredményeinek festői hasznosításával, s nem utolsósorban a bizánci művészet és a középkori üvegmozaikok tanulmányozásával — a maga sajátos, minden más kortársától független, erőteljes, férfias stílusát. Humanizmusa, mely a klaunokban és prostituáltakban a bukott emberiség botrányát ábrázolta, 1914-től — részben bizonyára éppen Léon Bloy hatására — egyre jobban megélik keresztény szellemmel s egyre inkább elmélyül. 1917-től mintegy tíz esztendőn át — s ebben a kitérőben nem áll egyedül nemzedéke festői közt — elsősorban irodalommal foglalkozik, verseket közöl és megírja emlékezéseit (Souvenirs intimes). Ezeknek az éveknek a terméke két, ötven-ötven darabból álló rézmetszet-sorozata, a „Miserere” és a „Háború”; mindkettő a formák szinte végletes szintetizálásának s az ábrázolás feszült drámaiságának mesterműve. Ettől fogva kora legjelentősebb alkotói között tartják számon, de igazi nagyságára csak 1937-ben, első nagy gyűjteményes kiállítása eszmélteti rá a közönséget is, a bírálókat is. Azóta a vallásos tónus csak erősödik műveiben, elsősorban körunkban páratlan Krisztus-ábrázolásaiban, komor egyszerűségben megrázó „Keresztrefeszítés”-ében vagy 1937-ből való „Krisztus-fej”-ében, melynek reális egyszerűségéből szinte sugárzik a részvét és áhitat vallási élménye. Mert Rouault nem vallásos *témákat* fest meg, hanem mint a középkori nagy mesterek, a maga mély vallásos élményének és érzésvilágának ihletéből teremti. Ezért nem időzik el sosem a pusztán dekoratív elemeknél, ezért ragadja meg mindig a lényegeset, az ábrázolt valóság benső igazságát. Ezt a lényeglátást hangsúlyozza technikája is: az erős fekete kontúrok közé zárt kifejező színek, s a kompozíció sűrített drámai, minden mellékes mozzanatot elutasító, csak a fő vonásokra szorítkozó egyszerűsége. Újabban — s ez a milánói kiállítás legfrissebb anyaga — Rouault ismét fest tájképeket is; ezeken valami sajátos, szinte transzcendentális melankólia lebeg; mintha olyan ember látta volna meg ezeket a tájakat, aki a földi jelenségeket már mintegy a másvilág fátýolán át szemléli. Színzésük líraibb, mint a nagy Golgota-drámaké, a kontúrok föllazultak, az ábrázolás foltyszerűbb és sejtelmesebb; az átszellemült egyszerűség fennsége jellemzi őket. (r.)

Felelős kiadó: S í k S á n d o r

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

L. N. Bp. — H. B. (szül. 1897) író és esztétikus. Hosszú éveken keresztül a Fővárosi Könyvtár könyvtári tisztje volt. Esztétikai, filozófiai, lélektani, szociológiai és irodalmi tanulmányai jelentek meg. Érdeklődése sokoldalú, leginkább azonban a titokzatos Kelet misztériumai vonzzák.

Henoch Apokalypsise, bár kétségtelenül egyike a legjelentősebb apokrifeknek, de mégis csak apokrif, ami annyit is jelent, hogy nem kinyilatkoztatás, tehát anyaga nagy óvatossággal kezelendő. Ezen nem változtat a tény, hogy Júdás levele kifejezetten említést tesz Henoch jövődőléséről. Még ha Henoch könyvét idézi is, ami nem biztos, mert a jövődölést a szájhagyományból is meríthette, akkor is csak az következik, hogy van a könyvben igazság is. Egyébként telve van mesés, legendás elemekkel, ködös, homályos képekkel, sőt súlyos tévedésekkel is. Ilyen tévedés pl. az angyaloknak az emberek leányaival való kapcsolata, és legalábbis ködösítés, amit az angyalok által elkövetett bűnről mond. Ilyen formában semmi teológiai alapja nincs.

Az nem lehetetlen, hogy valamilyen, az emberiség tudatát kínzó bűn emlékére vezették be a circumcisiót, de nehéz azt állítani, hogy ez a bűn az lett volna, amelyről tulajdonképpen semmit sem tudunk. Az tény, hogy a választott népnél Isten az Abrahámmal kötött szövetség jeleként rendelte el a circumcisiót (Gen. 17, 9 sköv.).

Az előszóban idézett Baader, Franz Xaver von Baader német filozófus és teozófus (1765—1841). Böhme miszticizmusának lelkes híve és ellenfele a felvilágosodás kora racionalizmusának. Filozófiája híjával van a szilárd rendszerességnek és sokszor a világos kifejezéseknek is, de jellemző rá a gondolatok gazdagsága és a spekuláció mélysége. Halálos ágyán visszavonta tévedéseit és kibékült az Egyházzal. Századunk elején újra feleledt az érdeklődés tanai iránt és műveit is újra kiadták.

Siegm. Freud megállapításait akkor is kritikával kell fogadni, amikor teljesen szakterületén marad. Mennyivel inkább áll ez, ha olyan területre téved, mint Mózes c. könyvében. E. Sellinnek az a „felfedezése”, hogy Mózeset meggyilkolták, és Mózes könyvei egy később élt, Mózes nevű ember tetteit írják le, minden alapot nélkülöző, vaskos torzítás és tévedés. Sellin protestáns biblikus, annak a racionalizmusnak híve, amely Mózes könyveit azok vallástörténeti jelentősége miatt mindenképpen el akarta vitatni Mózesről, és jóval későbbi időből eredeztetni. Élete vége felé lényegesen módosította felfogását. 1933-ban így ír: „Látjuk, hogy az erjedés és átmenet idejét éljük. Az egyes irodalmi források semmi esetre sem olyan szilárd és fogható bizonyosságok, mint amiknek kezdetben tartottuk őket.” Kevéssel előbb még így írt: „A Pentateuchus a Mózes utáni időben keletkezett több forrás összeszerkesztéséből... Ez az a szilárd alap, amelyen a mai protestáns Pentateuchus-kutatás egyértelmű biztonsággal áll.”

Arra a kérdésre, hogy Krisztus halála idején kb. mennyien voltak a zsidók és ezeknek kb. hány százaléka tért át a kereszténységre, számadatok hiányában még megközelítően sem tudunk pontos választ adni. Azt sem tudjuk, hogy mennyi volt Palesztin lakosainak száma, mennyi volt ezek közül a zsidó, és hányan

voltak azok, akik akkor már szerte a világban szétszóródásban, diasporában éltek. Ugyanígy nincs adatunk a megtértek számára vonatkozólag. Ez érthető is, hiszen a megtérések a fokozatosan előrehaladó apostoli tevékenységnek voltak következményei, és évekre, sőt évtizedekre volt szükség, hogy a szétszórtságban lévő zsidók érintkezésbe kerüljenek a kereszténységgel. Az első pünkösdőn mintegy 3000 ember megkeresztelkedéséről számol be az Ap. Csel. Jeruzsálemben. A megtérések Palesztina más területein is folytatódtak, úgyhogy a kereszténység már az apostolok idejében egész Palesztinát behálózta. Bár a palesztinai kereszténységnek az első évtizedekben külsőségeiben erősen zsidó arculata volt, ebből azonban nem következik, hogy nagyarányú, tömeges megtérésekről beszélhetünk. Szent Pál egy „maradék”, megtéréséről beszél (Róm. 11, 7). A megtértek száma tehát aránylag kicsiny lehetett.

Nem világos, mire alapítja azt az állítását, hogy az Ap. Csel. 10. fejezetében Péter beszédének a latinból és a görögből fordított szövegében „éppen a leglényegesebb részben eltérés van. A görögből készült fordítás szerint mintha Péter még nem volna egészen biztos a dolgában Krisztus istenségét illetőleg.” Nem tudjuk, milyen fordításokat olvasott, de a Szent István Társulatnak a Vulgata alapján készült fordítása és a görög alapján készült u. n. limburgi Szentírás ebben a részben csak fogalmazásban térnek el, amely a szöveg értelmét, lényegét egyáltalán nem érinti. De nincs eltérés a görög szöveg és a Vulgata latin szövege között sem. Érthetetlen is volna Péter ingadozása, hiszen már jóval korábban, pünkösdi beszédében, a templomban és a főtanács előtt mondott beszédeiben kifejezetten tanúságot tett Krisztus istenségéről. Egyébként természetesen, hogy a görög szöveg „az ősibb megfogalmazás”, mert az az eredeti szöveg, míg a Vulgata latin szövege Szent Jeromos fordítása a IV. század végéről.

A Szent Péter római tartózkodását bizonyító írásos emlékek közé sorolhatjuk. Ap. Csel. 12, 17-t, amely szerint Péter „más helyre távozott” és Péter I. levelét, amelyet „Babylonból” ír (1. Pét. 5, 13). Ezeket a helyeket már a legrégibb magyarázat Rómára értelmezte. Említi Péter római tartózkodását I. Szent Kelemen pápának (81–96) a korintusiakhoz írt levele, Szent Ignác vértanú-püspöknek (98–110) a rómaiakhoz írt levele, Szent Ireneus lyoni püspök (177), aki kifejezetten említi, hogy Péter és Pál Rómában tanítottak és ott egyházat alapítottak. Ezeket az adatokat megerősíti a gazdag archeológiai anyag, amelyet komoly alaposítással dolgozott fel a protestáns H. Lietzmann, a hagyományos felfogást lényegében megerősítő munkájában: Petrus und Paulus in Rom, 1927.

Az apostolok feleségeinek életéről, sorsáról a Szentírás nem szól és a hagyomány sem nyújt megbízható adatot. Nem lehetetlen, hogy azok között az asszonyok között voltak, akik „mint nővérek” több apostol kíséretében szerepeltek, amint erről Szent Pál is említést tesz (1. Kor. 9, 5). A legvalószínűbb azonban az, hogy ez a probléma megszűnt probléma lenni az apostolok számára.